82
2

philatelica

philatelica

1982/2

TARTALOM

Otto F. Schäffling és Wilhelm St. Schäffling:
Magyar előértéktelenítések 1900—1914

Keszy-Harmath Lóránd:
Magyarország és a Zeppelin-járatok

Solt Hugó:
Hasábos levelezőlapok

Király Tibor:
A soproni tábori küldöncjárat

Visnyovszki Gábor:
Bérmentesítések értékelési szempontjai
— Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból

Figyelmébe ajánljuk — Tájékoztatók, közlemények, új felfedezések
— Kárpátaljától 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt postahelyek jegyzéke

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XII. ÉVFOLYAM

Magyar előértéktelenítések 1900—1914*

OTTO F. SCHÄFFLING ÉS WILHELM ST. SCHÄFFLING
(Német Szövetségi Köztársaság)

Klasszikus előértéktelenítő országokként Belgium, Franciaország és USA a legismertebbek. A magyar előértéktelenítéseket minden katalogizálás vagy hivatalos figyelemfelhívás nélkül teljesen véletlenül fedezték fel. Az addig felfedezett, a szokásostól eltérő tetszetős bérmentesítéseket első ízben a „Donaupost" 1921. 10. száma közölte[3]. Ez a késői közlés annál is inkább meglepő, mivel a magyar hírlapbélyegeken már 1900-tól 1914-ig használtak előértéktelenítéseket. Hivatalos engedélyezésük hosszú ideig ismeretlen volt és a kutatás se foglalkozott velük.

Hírlapszállítás 1900-ig

A m. kir. posta a cs. kir. osztrák postától vette át a hírlapszállítás monopóliumát. Eszerint a hírlapszállítás a postán kívül tilos volt. A hírlapok és folyóiratok viteldíját alacsonyabban állapították meg, mint az egyéb nyomtatványokét. Az utóbbiaknál figyelembe vették a küldemény súlyát, és címzett távolságát is. Az újságoknál, minderre való tekintet nélkül a díj példányonként 1 krajcár, majd 1900-tól — a pénzreform után — 2 fillér volt. A hírlapszállítás különlegességét az erre a célra rendszeresített hírlapbélyegek jelezték, amelyeket az önálló magyar bélyegek megjelenésétől kezdve százas ívekben nyomtak. Ezek névértékéből a kiadók 1% rabattot kaptak. A lapkiadó vállalatok az újságcsomagokat címszalaggal és az előírt címletű, felragasztott hírlapbélyegekkel látták el feladás előtt.

A fentiekből adódik a korai magyar hírlapbélyegek különlegessége, mely szerint e bélyegek értéktelenítése nem a feladóhelyeken, hanem az érkezési helyeken történt. Ennek tanúja a magyar hírlapbélyegeken a Wien, Prag, Graz stb. bélyegzés. Az értéktelenítésnek ez a formája a 19. század végéig tartott, amikor is a hírlapok és küldemények száma mód felett megemelkedett, a postákat leterhelte a forgalom, az eddig szokásos kezelést és a kézbesítést akadályozta.

A nagy postahivatalok, így a budapesti főposta is a befutó hírlapküldeményeket különleges bélyegzővel látta el. A különböző kör alakú, ovális, egykörös, kétkörös bélyegzőkön kívül használtak helykelet bélyeg-

* A szerzők hozzájárulásával az „Ungarische Vorausentwertungen 1900—1914." eredeti dolgozat rövidített fordítása. A tanulmány az ugyanilyen címen 1972-ben megjelent közleményre támaszkodik. A bélyegzések számának megváltoztatását az újabb leletek tették szükségessé.
© by Otto F. Schäffling, Frankenthal.

1. ábra

zőket. Létezett egy ovál keretbe foglalt kelet nélküli bélyegző is, a következő szöveggel: BUDAPEST FŐPOSTA — HÍRLAPKIADÁS (ábra 1.).

Ezeket a bélyegzőket használta a budapesti főposta 1895—96-tól, teljes százas ív hírlapbélyegek előértéktelenítésére is. Az előre lebélyegzett íveket a lapkiadó vállalatok kapták meg és ezekkel bérmentesítették hírlapküldeményeiket. Ilyen *hivatali előértéktelenítések* csak az 1881-es és az 1898-as hírlapbélyegeken fordulnak elő teljes íveken vagy ívrészeken. 1900-tól ilyen hivatali előértéktelenítések már nem találhatók. Ugyanakkor az érkeztetési bélyegzések alkalmazása megszűnt, mert megszülettek a hivatali magyar előértéktelenítések. Hivatali előértéktelenítésre vonatkozó rendeletet ez ideig nem találtak.

Az előértéktelenítések bevezetése és megszüntetése

Az előfizetők elégedetlensége a hírlapok kézbesítésének gyakori késedelmessége miatt a kiadókat arra késztette, hogy 1897-ben beadvánnyal forduljanak a kereskedelemügyi miniszterhez és panaszt tegyenek. Hathatós intézkedéseket követeltek a hírlapkézbesítés megjavítására. A minisztérium fölszólította az alárendelt postaigazgatóságot, hogy tegyen javaslatot a hiányosságok megszüntetésére, figyelembe véve, hogy a kiadók készek segítségképpen arra, hogy közvetlenül szolgálják ki vidéki előfizetőiket újságelosztó helyeiken keresztül (Ker. min. 57.717/1897.).

A posta gyorsan, javaslatokkal válaszolt a fölszólításra, mely szerint minden nagyobb vidéki városban saját hírlapkézbesítőt foglalkoztatnak, aki az újságokat a vonattól közvetlenül elhozná és kihordaná (13.148/1897.). A javaslat szerint a gyorsabb szállítás és kézbesítés érdekében a kiadó vállalatoknak két kötelezettséget kell vállalniok:

1. A hírlapokat kézbesítési kerületek és a mozgóposta állomásai szerint kell osztályozniuk és kötegelniük, hogy azokat a helyi kézbesítők közvetlenül a mozgóposta tisztviselőjétől átvehessék.
2. A címszalagra ragasztott újságbélyegeket a kiadóhivatalokban előre kell értéktelenítení, ami által az érkezési bélyegzés elmarad.
   Továbbá az osztályozott újságcsomagokat nem a postán, hanem közvetlenül a vonatok postakocsijába kell feladni.

1897. július 1-én a 18.693/1897. sz. rendelettel fogadta el a kereskedelmi minisztérium a javaslatokat és késznek nyilatkozott külön kézbesítők beállítására. A budapesti postaigazgatóságot bízták meg a kiadókkal szükséges tárgyalások levezetésére. A rendelet kimondta, hogy a posta kötelezően írja elő, hogy minden előfizetői újságpéldányt címszalaggal lássanak el és a címszalagra ragasszák föl a hírlapbélyegeket, amelyeket saját, külön e célra készített helynevet, valamint év, hó és napkeletet tartalmazó bélyegzővel értéktelenítsenek.

Már 1897. december 27-én jelentette a budapesti postaigazgatás a 66.250/1897. sz. iraton, hogy a kiadók többsége elfogadja a feltételeket. A kereskedelemügyi minisztérium 1898 elején kísérletképpen elrendelte, hogy meghatározott vidéki postahivatalok mellett saját hírlapkézbesítőt állítsanak be. Az 50.165/1898. majd a 78.555/1899. sz. rendeletével véglegesen bevezette a

módszert. A már fölhasznált hírlapbélyegek újra felhasználásának megakadályozására újabb rendeletet adtak ki, miszerint a kiadók által használt kiadói helybélyegző az újság nevét és keltét is köteles viselni. A bélyegzés keltének és az újságénak egyezniük kell, ami a bélyeg többszöri felhasználását megakadályozza. A rendelet (78.555/1899.) kifejezetten előírja, hogy az újságcsomagokat rendeltetési hely szerint kell osztályozni és a csomagokat közvetlenül a vonat postakocsijába kell feladni.

Noha különböző magyar előértéktelenítésre vonatkozó rendeletek sok mindenre fényt derítenek, több kérdés maradt még nyitottan. Így feltételezhető, hogy a 78.555/1899. sz. rendelet az új elosztási módszert már 1900. január 1-től bevezette, holott az eddig, a legkorábbi ismert előértéktelenítés csak 1900. január 23-i kelettel ismert.

Ugyancsak tisztázatlan, hogy mely kiadóvállalatok használhatták hivatalosan az előértéktelenítéseket, és hogy voltak-e előírások a bélyegzők beszerzésére, külső formájára vonatkozóan. Visnya Sándor szerint az 1956-os októberi események idején sok régi postairat megsemmisült, amelyek talán a megoldáshoz vezethettek volna.

A magyar előértéktelenítések használatának megszüntetése szinte meglepetésszerűen jött. Az 1914. október 2-án megjelent kereskedelemügyi minisztérium 72.550/1914. sz. rendelettel szüntette meg használatukat. Eszerint 1914. október 4-től minden politikai napilap és az előértéktelenítések eddigi alkalmazói portómentességet élveznek, ameddig az újságaikat saját maguk adják föl a vonatok postakocsijába.

Már a gazdasági okoknál fogva is elfogadták a kiadók ezt az ajánlatot. Így 1914. október 3-át jelöli meg dr. Rend gyűjteményében, 1914. október 6-át a saját gyűjteményemben és 1914. október 9-ét P. Hamilton gyűjteményében, mint a magyar hírlapbélyegeken alkalmazott előértéktelenítések utolsó napját.[4]

A bélyegzés, a bélyegzés színe és a bélyegzés elhelyezése

A hivatalos rendelkezésekben nincsenek utalások arra, hogy a bélyegeken alkalmazott előértéktelenítéseknek milyen formájúaknak kell lenniök. Erre vallanak az alkalmazott bélyegzések különböző formái. Napjainkig ismertek:

a) három- és négysoros sorbélyegző,
b) háromsoros, négyszögletes egy- és kétvonalas keretben;
c) háromsoros, négyszögletes egy- vagy kétvonalú, részben lekerekített sarkú keretben, ezen belül különleges keretbe foglalt dátummal;
d) ovális bélyegző kelettel vagy anélkül;
e) egykörös bélyegző egy- vagy kétvonalú keretben;
f) kétkörös bélyegző;
g) kétkörös, pántos bélyegző;
h) könyvnyomású értéktelenítés, többsoros felülnyomással.

A bélyegzés színe ugyancsak nem egységes. Legtöbb a fekete, sok a lila, kék; sőt piros bélyegzőfesték használata is ismert.

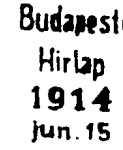
A Budapesti Hírlap kisegítő bélyegzésének kivételével valamennyi kézi bélyegzés nagyobb, mint maga a hírlapbélyeg. Ezért az is világos, hogy a leáztatott bélyegeken a bélyegzőnek csak részletei láthatók. Teljes bélyegzőlenyomatot csak a nagyon kevés megmaradt címszalagon vagy az előértéktelenített nagyobb bélyegív-részleteken találhatunk. Az egyes bélyegeken több bélyegzőlenyomat részlete annak a bizonyítéka, hogy az előértéktelenítést még a szétvágatlan ívekre készítették, a címszalagra történt felragasztás előtt. A kézi bélyegzésnek minden állása tekintet nélkül arra, hogy egyenes, ferde, vagy fordított állású-e, mindig a bélyeg normális állásában vizsgálandó. Különlegesnek csak a felülnyomott értéktelenítés számít akkor, ha ez fordítva vagy kettősnyomásként jelentkezik.

BpH 1.

BpH 2.

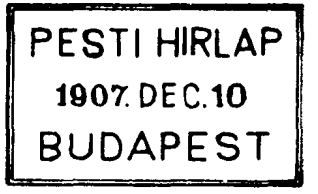
BpH 3.

BpH 4.

PH 1.

PH 2.

Az előértéktelenítő bélyegzők és használóik

Se a kereskedelemügyi miniszter, se a posta nem adott ki hivatalos rendeletet arról, hogy a lapkiadó vállalatok a bélyegeket milyen módon értéktelenítsék. Amit a mai napig a magyar előértéktelenítési bélyegzőkről és azok felhasználóiról tudunk, a filatelista kutatóknak köszönhetjük. Ez ideig 18 lapkiadó ismert az előértéktelenítők közül.

A következőkben az egyes bélyegzőknek egyedi meghatározásánál, minden újságnál egy rövidítést is alkalmazunk, pl.: BpH = Budapesti Hírlap. Vagy: PH = Pesti Hírlap. Először a magyar nyelvű, majd a német nyelvű budapesti újságokat és végül a vidéki lapokat mutatjuk be. A bélyegzéseket minden újságnál külön, folyamatosan számozzuk.

A) *Budapesti Hírlap,* alapítva 1881., példányszám 40 000. 1900—1914 között négy különböző bélyegzést használt.

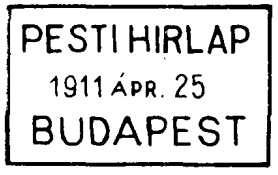
1. *Budapesti Hírlap* (BpH 1) 22 mm átmérőjű, kétkörös bélyegző. Alkalmazási ideje 1900. III. 14—1900. VII.-ig. A bélyegzés színe általában fekete, ritkábban lila. A rövid felhasználási idő miatt a klasszikus előértéktelenítő bélyegzőkhöz tartozik.

2. *Budapesti Hírlap* (BpH 2) feliratú, négysoros könyvnyomású felülnyomás. 1900. IV.-tól teljes bélyegíveket nyomtak felül; mindig csak fekete színt használtak. A hírlap nevénél alkalmazott betűk magassága 3,7 mm, az év, hó és nap 2,7 mm. A hónap neve rövidített és mindig nagy kezdőbetűs. (Pl.: Szept.) 1900 decemberétől a nap jelzés különösen finom antikva számokkal szedett. Fordított felülnyomások 1905-ből és 1909-ből ismertek, ami nem jelenti azt, hogy más évekből nem fordulhatnának ilyenek elő. Előfordult az is, hogy a hónap nevét kis kezdőbetűvel írták. Pl.: 1900. jún. — Jún. helyett. Ugyancsak előfordulnak kettősnyomatok 1907-ből és 1908-ból. Ennek a felülnyomásnak alkalmazási ideje 1900. IV. hótól 1912. III.-ig.

3. *Budapesti Hírlap* (BpH 3) négysoros könyvnyomású felülnyomás. Szövegében megegyezik a 2. számúval. A különbséget a kisbetűvel írott hónapnév jelenti. Alkalmazásának ideje: 1914. X. 7-ig.

4. *Budapesti Hírlap* (BpH 4) négysoros sorbélyegző. Már 1900 közepétől feltehetően 1914-ig használták a 2. és 3. bélyegzővel megegyező szövegű kézibélyegzőt. A korábbi vélemények szerint a százas felülnyomó lemeznek egy tartalék dúcából készítették és a keletrészt mindig külön illesztették bele. Ezzel szemben a különböző méretű és típusú betűk az újság nevében és a kelet betűinek különböző méretei arra mutatnak, hogy itt egy külön készített bélyegzőről van szó, amelynek a kelet része cserélhető volt. Ennek a bélyegzésnek három típusa van:

a) Budapesti 13,5 × 3,5 mm;
évszám 2,5 mm magas;
bélyegzés színe fekete;
alkalmazási ideje: 1900. III. 14.—1901. II. 16.

PH 3.

PH 4.

PH 5.

b) Budapesti 13 × 3,5 mm;
évszám 2,5 mm magas;
bélyegzés színe fekete és lila;
alkalmazási ideje 1902. IX. 16.—1905. XII. 31.

c) Budapesti 13 × 25 mm;
évszám 3 mm magas;
bélyegzés színe fekete és lila;
alkalmazási ideje 1908. XI. 11.—1911.

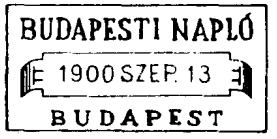
A Magyar Bélyegek Monográfiájának[2] ezen adatait ki kell egészítenünk. A bélyegzés színe nem mélyfekete, hanem szürkésfekete. A lila mellett 1905-től a kék szín is feltűnik. Gyűjteményi darabok bizonysága szerint (1909. X. 1. és 1911. IX. 13.) az évszám 2,5 mm magas, az antikva betűtípusból szedett hónap és nap azonban 3 mm magas.

A BpH 4 bélyegzést könnyen felismerhetjük arról, hogy ellentétben a BpH 2-vel, többnyire ferdén van a bélyegre nyomva.

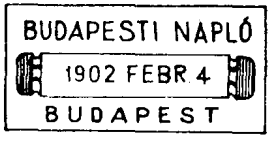
B) *Pesti Hírlap*, alapítva 1878. Példányszám 125 000. 1900—1914 között hatféle bélyegzést alkalmazott.

1. *Pesti Hírlap* (PH 1) háromsoros 35 × 19 mm méretű négyszög bélyegző. 1900—1908-ig alkalmazták. A különböző bélyegző lenyomatok vastagabb és vékonyabb betűtípusokkal váltakoznak és a sarkok néha lekerekítettek. A bélyegzés színe fekete, lila és kék.

2. *Pesti Hírlap* (PH 2) háromsoros, 37 × 23 mm méretű kettős vonalú keretbe foglalt négyszög bélyegző. 1900-tól használták. Első előfordulása 1900. VII. 26-i kelettel ismert. A kelet betűi antikva típusúak. A Hírlap Pesti Hirlap 1913 nov 19.

BpN 1.

BpN 2.

szó betűi 3,5 mm magasak. Az 1910-ig használt bélyegzéseknél fekete, kék és lila színeket találhatunk.

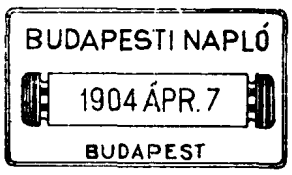
3. *Pesti Hírlap* (PH 3) háromsoros, 37 × 23 mm méretű négyszög bélyegző. 1900. X-től 1914. I.-ig alkalmazták. A PH 2 bélyegzőtől megkülönbözteti az újság nevénél és a keletnél alkalmazott groteszk betű. Ezek mérete a Budapest szóban 4 mm magas. Néha az erősebb nyomás következtében a keret kettős vonalúnak tűnik. Fekete és lila színben fordul elő.

4. *Pesti Hírlap* (PH 4) kétkörös, 32 mm átmérőjű, a hivatalos postabélyegzőhöz hasonló fémbélyegző. 1911—1914-ig használták. Színe fekete, ritkábban lila. Annak ellenére, hogy az előértéktelenítések használata 1914. X.-ben befejeződött, ezzel a bélyegzővel értéktelenített bélyeget még 1918-ból is találtunk. Még nem tudtuk megállapítani, hogy jogtalan használatról, türelmi időről vagy hamisítványról van-e szó. A címszalagon rendelkezésünkre álló példányon k. u. k. Etapenpostamt Granica hivatalos érkezési bélyegzőt találunk.[1]

1913. X.-től átvette a Budapesti Hírlap előértéktelenítési formáját a Pesti Hírlap. A százas bélyegívekre könyvnyomású fekete felülnyomást alkalmaztak.

5. *Pesti Hírlap* (PH 5) háromsoros, könyvnyomású felülnyomás. 1913. X.—1914. X.-ig használták. Ezt a típust arról ismerhetjük meg, hogy a hónapnév mindig teljesen ki van írva. (Pl. szeptember.)

6. *Pesti Hírlap* (PH 6) háromsoros, könyvnyomású felülnyomás. Az 5-től a rövidített hónapnév (pl. szept.) különbözteti meg. Alkalmazásának ideje 1913. X.—1914. X.

BpN 3.

AUj 1.

AUj 2.

C) *Budapesti Napló,* alapítva 1896.

Három típusú bélyegzőt használt.

1. *Budapesti Napló* (BpN 1) háromsoros, 47 × 23 mm méretű egyvonalas keretbe foglalt négyszög bélyegző, benne pántba foglalt kelettel. A pánt végződései ívelten lehajlanak. A hírlap név és a Budapest szó antikva, míg a dátum groteszk típusú. Az eddig ismert bélyegzések 1900-ból és 1901-ből származnak. Lilák. Állítólag 1902-ben is használták. Levélboríték rajzú hírlapbélyegeken is előfordul.

2. *Budapesti Napló* (BpN 2) a BpN 1 sz., bélyegzővel majdnem teljesen megegyezik; különbség, hogy az összes szövegben alkalmazott betű groteszk és a keletpánt is más. 1903—1907-ig használták. Színe lila.

3. *Budapesti Napló* (BN 3) háromsoros 44 × 27 mm méretű lekerekített kétvonalú keretbe foglalt négyszögbélyegző. A keletpánt megegyezik a 2. sz. bélyegzőjével. Használati ideje 1903—1909. Amennyiben a lenyomat tisztátlansága miatt a keret vonalai összefolynak, nehezen különböztethető meg a 2. sz. bélyegzőtől. A különbség jelei: a 2. sz.-nál a Budapest szó 3,4 mm magas, a 3. sz.-nál csak 3 mm. A betűk egymáshoz való távolsága a 3. sz.-nál egészen szűk. Az eddig ismert bélyegzések színe mindig lila.

D) *Az Újság,* alapítva 1903. Példányszáma: 30 000.

Háromféle bélyegzést alkalmazott, amelyek nagyon hasonlóak voltak a postabélyegzőkhöz. Százas ívek előértéktelenítésére is alkalmazták, ezért a bélyegeken sokszor csak bélyegzés-részletet találunk. Minden esetben fekete színt használtak.

AUj 3.

PN 1.

PN 2.

1. *Az Újság* (AÚj 1) kétkörös 29 mm átmérőjű pántos bélyegző. A keletpánt 10 mm magas. 1905. V. 1-től 1914. X.-ig teljes íveket kizárólag ezzel a bélyegzővel előértéktelenítettek.

2. *Az Újság* (AÚj 2) oldalt levágott ívű kétkörös bélyegző. A különben az 1. sz.-val megegyező, de ezen a keletpánt szélső ívei függőleges vonallal le vannak vágva. A pánt mérete: 27,5 × 10 mm. Ezt a bélyegzést csak 1982 februárjában fedeztük fel. (1909. aug. 22. és 1913. júli. 15.)

3. *Az Újság* (AÚj 3) kétkörös, 29 mm átmérőjű pántos bélyegző. Abban különbözik az 1. sz.-tól, hogy az alsó részén „Kiadóhivatala" helyett itt Budapest áll, és a keletpánt 8 mm magas. Ha csak bélyegzőrészlet található a bélyegen, a megkülönböztetés alapja a keskeny pánt. Ezt a bélyegzőt 1905. I. és 1914. X. között használták. Mint ívelőértéktelenítés ez ideig ismeretlen.

E) *Pesti Napló,* alapítva 1850. Példányszáma: 40 000.

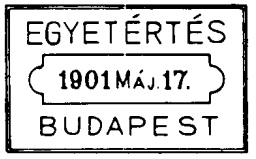
Ez az egyetlen lap, amely ovális bélyegzőket használt. Nehezen különböztethetők meg egymástól. Méretük: 37 × 25 mm, színük fekete, lila és kék. A zöld színben találtak a kéknek lehetséges változatai.

1. *Pesti Napló* (PN 1) fémből készült ovál bélyegző, amelyet 1900—1911-ig használtak. Fellelhető még boríték rajzú hírlapbélyegeken is. A betűk magassága az újságnévnél 3 mm.

2. *Pesti Napló* (Pn 2) gumiból készült ovál bélyegző. 1908-ban használták. Pontos másolata az előzőnek, mégis megkülönböztethető azáltal, hogy itt az újságnév betűinek magassága 3,5 mm.

MH 1.

Egy 1.

Vil 1.

F) *Magyar Hírlap,* alapítva 1891. Példányszáma: 20 000.

1. *Magyar Hírlap* (MH 1) háromsoros, 45 × 23 mm méretű, egyvonalas, enyhén lekerekített négyszögbélyegző. A keletpánt kettős keretbe foglalt és két oldalon díszítő rajz zárja le. Színe fekete, lila, de piros is ismert. A legkorábbi felhasználási kelet 1900. január 23-ról származik. Előfordul boríték rajzú hírlapbélyegen is. 1906-ig alkalmazták.

G) *Egyetértés,* alapítva 1876.

1. *Egyetértés* (Egy 1) háromsoros, 50 × 30 mm méretű négyszögbélyegző keretpánttal. A bélyegző színe fekete, lila, kék és piros. Használati ideje: 1900. III.—1909. IV.-ig. Nagy kiterjedése miatt csak bélyegző részletek kerülnek a bélyegre. Az a korábbi felfogás, hogy ívelőértéktelenítésre is használták, ez ideig nem nyert igazolást.

H) *Világ,* alapítva 1910.

1. *Világ* (Vil 1) egykörös, 30 mm átmérőjű bélyegző, amelyről az élőírásokkal szemben hiányzik a kiadás helye. Csak lila színben ismert. Alkalmazási ideje: 1910. X. 12-től kb. 1913-ig.

I) *Alkotmány,* alapítva 1896.

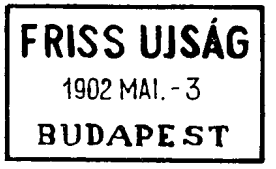
1. *Alkotmány* (Alk 1) kétkörös, 28 mm átmérőjű, a postai bélyegzőkhöz hasonló, fémből készült, pántos bélyegző. A pánt magassága 8 mm. Alkalmazták 1913—1914-ben. Színe mindig fekete.

Alk 1.

MN 1.

FU 1.

J) *Magyar Nemzet,* alapítva 1899.

1. *Magyar Nemzet* (MN 1) kétkörös, 28 mm átmérőjű, pántos fémbélyegző. A pánt magassága 8 mm. A csak fekete színben előforduló bélyegzések 1901—1902-ből találhatók.

K) *Friss Újság,* alapítva 1896.

1. *Friss Újság* (FÚ 1) háromsoros 41 × 25 mm méretű négyszögletes gumibélyegző. Csak 1965-ben fedezték fel. Az előértéktelenítéseket újság-címszalagokra ragasztott bélyegeken alkalmazták. Ívelőértéktelenítés előfordulása nem bizonyított. 1900—1902 között használták, színe általában lila, de feketében is előfordul.

* * *

Az eddigiekben tizenegy budapesti magyar nyelvű újságot mutattunk be, amelyekre előértéktelenítést használtak. Az alábbiakban öt német nyelvű budapesti lap következik.

L) *Pester Lloyd,* alapítva 1853, példányszáma: 25 000.

1. *Pester Lloyd* (PL 1) kétvonalas, egykörös gumibélyegző, átmérője 34 mm. A bélyegző közepén a kelet alul és felül díszítőelemekkel van keretezve. Pontos felhasználási ideje ismeretlen, 1900—1908-ig tehető. A lila bélyegzőfesték elfakult.

2. *Pester Lloyd* (PL 2) az előzővel teljesen egyező, mégis a kelet keretezésénél eltérő, egykörös bélyegző. Itt a kelet felett és alatt 10 mm hosszú fekvő díszléc van. Általában lila, de már találtak feketét is, ez halvány és nehezen olvasható. Alkalmazási ideje 1900—1914.

PL 1.

PL 2.

NPJ 1.

M) *Neues Pester Journal,* alapítva: 1872.

1. *Neues Pester Journal* (NPJ 1) kétvonalas, háromsoros 35 ×23 mm méretű négyszög bélyegző. Általában elkenődött és ezért a keret kettős vonala sok esetben összeolvadt. 1900—1914-ig alkalmazták. Színe fekete, de már kéket is találtak. Borítékrajzú hírlapbélyegen is előfordul.

N) *Politisches Volksblatt,* alapítva 1875.

1. *Politisches Volksblatt* (PV 1) háromsoros 35 × 23 mm méretű kettős vonalba foglalt négyszög bélyegző. Felhasználási ideje 1900—1906. A festék színe többnyire fekete, ritkábban kék.

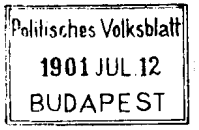
2. *Politisches Volksblatt* (PV 2) a kettős vonalú keret kívül teljesen megegyezik az 1. sz.-val. Alkalmazásának ideje 1905—1914. Csak fekete színben fordul elő.

O) *Neues Politisches Volksblatt,* alapítva: 1877.

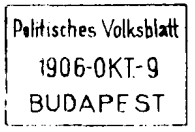
1. *Neues Politisches Volksblatt* (NPV 1) háromsoros, 50 × 25 mm méretű szögletein enyhén lekerekített egyvonalú keretbe foglalt négyszög bélyegző. A kelet pántja egyvonalú keretben, végződéseinél lefelé ívelő díszítményes. Bélyegzőfestékül főleg vöröset, de kéket és lilát is használtak. 1900—194-ig alkalmazták. Borítékrajzú hírlapbélyegen is ismert.

P) *Budapester Tagblatt,* alapítva: 1884.

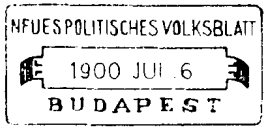
1. *Budapester Tagblatt* (BpT 1) négysoros, 25 × 16 mm méretű sorbélyegző. A kelet számait a szöveghez

PV 1.

PV 2.

NPV 1.

képest nagyobb betűkkel szedték. 1900—1905-ig alkalmazták. Az elmosódott és nehezen olvasható lenyomatok inkább lila színben, ritkábban feketében találhatók. Levélboríték rajzú hírlapbélyegeken is előfordul.

A Budapester Tagblatt zárja az eddig ismert és Budapesten használt hírlapbélyegek előértékítelenítéseinek sorát. A vidék nem rendelkezett oly fejlett sajtóval, mint Budapest. Előértékítelenítéssel terjesztett hírlap ez ideig mindössze kettő ismert.

Q) *Pécsi Napló,* alapítva: 1892.

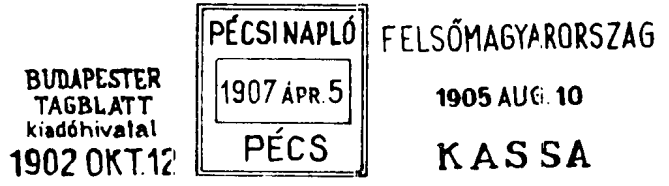
1. *Pécsi Napló* (PéN 1) kettősvonalú 26 × 26 mm méretű négyszög bélyegző, melynek közepén téglalap alakú pántban a kelet olvasható. 1906-ban és 1907-ben fekete és lila színben alkalmazták.

R) *Felsőmagyarország Kassa,* alapítva: 1894.

1. *Felsőmagyarország Kassa* (FeK 1) háromsoros 40 × 22 mm méretű sorbélyegző. 1905—1906-ban használták. Csak fekete színben fordul elő.

A magyar előértékítelenítések besorolása

Szerettük volna a magyar előértékítelenítéseket értékük szerint is besorolni, de nincs rá mód, mert sem az iránt kialakult érdeklődés, sem a kereskedelmi forgalom nem nyújt támaszt. Ez iránt a gyűjtési terület iránt a gyűjtők közötti érdeklődés és az e témában kiállított anyagok értékelése ez ideig alacsony. Ennek oka lehet, hogy előértékítelenítések csak kétféle bélyegen, kisrészt a levélboríték rajzún és nagyrészt a turul hírlapbélyegeken fordulnak elő. A narancssárga,

BpT 1. *PeN 1.* *FeK 1.*

illetve narancsvörös bélyegek bizonyos monotóniát jelentenek, így az érdeklődést nem keltik fel különösebben. Ugyanakkor ennek az anyagnak a beszerzése ma már feltétlenül nehézségekbe ütközik. Végül hiányzik egy kialakult árazás, amely a gyűjtés-terület kedveltségéhez vezethetne.

A fellelhető állományra is csak szubjektív feltevésekkel lehet válaszolni. Tizennyolc hírlap kapott lehetőséget az előértéktelenítések használatára. Közülük csak hét volt, amely a rendelkezésre álló 14 és fél évet felhasználta. Azt jelentette ez, hogy naponta 330 000 lappéldányt adtak fel előértéktelenítéssel. Figyelmen kívül hagytuk a vasárnapi magasabb példányszámot és a Pester Lloyd naponta kétszeri kiadását. 1913-ban a magyar posta egyedül a budapesti újságokból 204,8 millió darabot szállított, ami napi 5,4 millió példánynak felel meg. E mennyiség nagy részét az előértéktelenített bélyegekkel küldték szét. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az előértéktelenítések milliós számokra rúgnak. Ha ezt elfogadjuk, akkor 1900 áprilisától 1914 szeptemberéig naponta csak 1000 előértéktelenítéssel szétküldött lapot alapul véve, a következő eredmény jön ki:

$$14{,}5 \times 365 \times 1000 = \text{cca } 5{,}3 \text{ millió példány.}$$

E számokból úgy tűnne, hogy a magyar előértéktelenítések könnyen beszerezhetők. Ez azonban az alábbiak miatt nem áll.

a) Az előértéktelenítések gyűjtése Magyarországon még nem oly kedvelt és a bélyegzési tanulmányok is a kezdetnél tartanak.

b) A hírlapbélyegek sohasem voltak oly kedveltek, mint a normál bélyegek. Erre az is rámutat, hogy a gyakran ritkább normál bélyegeknek nagyobb a kínálata, mint az olcsó hírlapbélyegeké.

c) Legtöbbnyire a hírlapbélyegek a címszalaggal együtt papírkosárba kerültek vagy a visszamaradt bélyegek kötegáruként kerültek a kereskedelembe.

Az igen kis számban fennmaradt címszalagon található bérmentesítésről arra lehet következtetni, hogy újságcsomagokat normál bélyegekkel bérmentesítettek. Tény, hogy a magyar előértéktelenítések kifejezetten ritkák és csak véletlenül lehet egyet-egyet találni. A fentiek miatt értékelésük objektíve ez ideig lehetetlen. Franciaországban kísérletet tettek egy pontértékelésre, de ennek elfogadhatósága vitatható.[5] A kereslet és a kínálat egyaránt pang. Maga dr. Weinert, a „DONAUPOST" kiadója és a magyar bélyegek kiváló ismerője sem vállalta az értékelést, pedig az 1920-as években még e terület kutatása sokkal egyszerűbb lett volna.

Végkövetkeztetések

Habár továbbra is alig mutatkozik kínálat, mégis a magyar előértéktelenítések gyűjtése rendkívül érdekes terület.

Tizennyolc újság, harminchárom különböző bélyegzéssel, illetve felülnyomással használt előértéktelenítést. Ugyanakkor jogosak azok a feltevések, miszerint még továbbiak felfedezésére is számíthatunk. Elsősorban olyan budapesti újságokra gondolunk, mint Az Est, Magyarország és a Népszava, amelyeknek olvasottsága igen magas volt. Holland adatok szerint előfordulnak előértéktelenítések a Politisches Wochenblatt, Neues Pester Tageblatt és a Budapester Híradó című lapokon is. De hamis ez a föltevés, mivel ilyen lapok egyáltalán nem léteztek Magyarországon. Valószínűleg a lapok nevét rosszul fordították és ez okozta a tévedést.

	A hírlap neve	jele és száma	A bélyegző formája	színe f	l	k	p	Ez ideig bizonyított alkalmazás az irodalomjegyzék szerint				A bélyegek száma az F. V. árjegyzék alapján 54 67	87	104	120 138	159
A	Budapesti Hírlap	BpH 1	Kétkörös	X	X			1900 márc. 14.	3	1900 júni. 26.	1		X			
	Budapesti Hírlap	BpH 2	Könyvnyomás	X				1900 ápr.	4	1912 márc.	1		X	X	X	
	Budapesti Hírlap	BpH 3	Könyvnyomás	X				1912 ápr.	1	1914 okt. 3.	1		X	X	X	X
	Budapesti Hírlap	BpH 4	Sor	X	X	X		1900 márc. 14.	2	1911 szept. 3.	1		X	X	X	X
B	Pesti Hírlap	PH 1	Négyszög	X	X	X		1900 ápr. 5.	1	1908 okt.	1		X	X	X	X
	Pesti Hírlap	PH 2	Négyszög	X	X	X		1900 júni. 26.	1	1907 szept. 10.	1		X	X	X	
	Pesti Hírlap	PH 3	Négyszög	X	X			1910 okt. 11.	3	1914 jan. 20.	2			X	X	X
	Pesti Hírlap	PH 4	Kétkör. pánt.	X	X			1914 júli.	1	1918 szept. 24.	3				X	X
	Pesti Hírlap	PH 5	Könyvnyomás	X				1913 okt. 29.	1	1914 okt. 6.	1					X
	Pesti Hírlap	PH 6	Könyvnyomás	X				1913 nov. 19.	1	1914 okt. 9.	4					X
C	Budapesti Napló	BpN 1	Négyszög		X			1900 máj. 5.	2	1901 aug.	2	X	X			
	Budapesti Napló	BpN 2	Négyszög		X			1903 ápr. 2.	2	1907 szept.	1		X			
	Budapesti Napló	BpN 3	Négyszög		X			1903 márc. 1.	1	1909	3		X	X		
D	Az Újság	AUj 1	Kétkör. pánt.	X				1905 máj. 1.	2	1914 szept. 16.	1			X	X	X
	Az Újság	AUj 2	Kétkör. pánt.	X				1909 aug. 22.	1	1913 júli. 15.	1		X	X	X	
	Az Újság	AUj 3	Kétkör. pánt.	X				1905 jan.	1	1914 szept. 1.	1			X	X	X
E	Pesti Napló	PN 1	Ovál	X	X	X		1900 febr. 10.	2	1911 márc. 31.	2	X	X	X	X	
	Pesti Napló	PN 2	Ovál	X	X	X		1908	1	1914 ápr. 12.	1				X	X
F	Magyar Hírlap	MH 1	Négyszög	X	X			1900 jan. 23.	2	1905 júni. 1.	2	X	X	X		
G	Egyetértés	Egy 1	Négyszög	X	X	X	X	1900 márc. 3.	2	1909 ápr. 4.	2		X	X	X	
H	Világ	Vil 1	Egykörös		X			1910 okt. 12.	3	1912 márc. 29.	2				X	X
I	Alkotmány	Alk 1	Kétkör. pánt.	X				1913 márc. 6.	1	1914 ápr. 29.	1					X
J	Magyar Nemzet	MN 1	Kétkör. pánt.	X				1901 febr. 6.	2	1902 máj. 2.	2		X			
K	Friss Újság	FU 1	Négyszög	X	X			1900 máj. 4.	1	1902 máj. 20.	1		X			
L	Pester Lloyd	PL 1	Egykörös	X	X			1900 ápr. 5.	2	1908 júli. 7.	2		X			
	Pester Lloyd	PL 2	Egykörös	X	X			1908 m . . .	1	1914 jan. 20.	2		X	X	X	X
M	Neues Pester Journal	NPJ 1	Négyszög	X		X		1900 márc. 5.	2	1914 jan. 29.	1	X	X	X	X	X
N	Politisches Volksblatt	PV 1	Négyszög	X		X		1900 márc. 13.	1	1908 . . . r. 29.	3		X	X		
	Politisches Volksblatt	PV 2	Négyszög	X				1905 dec. 7.	2	1914 júni. 26.	1			X	X	X
O	Neues Politisches Volksblatt	NPV 1	Négyszög		X	X	X	1900 m . . .	1	1904 júni. 26.	2	X	X	X		
P	Budapester Tagblatt	BpT 1	Sor	X	X			1900 febr.	2	1904 nov.	4	X	X	X		
Q	Pécsi Napló	PeN 1	Négyszög	X	X			1906	1	1907. ápr. 30.	3			X		
R	Felsőmagyarország Kassa	FeK 1	Sor	X				1903 júni. 3.	2	1905 aug.	1		X	X		

A budapesti hírlapok kiadói Budapesten a napilapok szindikátusába tömörültek. De említést kell tennünk a nagy vidéki városokról, így Debrecenről, Kassáról, Miskolcról, Pécsről, Pozsonyról, Sopronról és Szegedről. Ezek a nagy volumenű vidéki lapok a kiadók országos szövetségébe tömörültek. Szinnyei József szerint 1894-ben tizennyolc vidéki napilap működött. Dr. Szalai T. szerint 1913-ban a szám már negyvenhétre emelkedett.[10] Ez ideig csak a Pécsi Napló és a Felsőmagyarország Kassa ismertek ezek közül, amelyek előértéktelenítést használtak.

Amerikai módszer szerint lehetséges volna a magyar előértéktelenítések napok szerinti gyűjtése. Szerényebben megkísérelhető az alkalmazott bélyegzéseket lapok és évek szerinti összeállításban gyűjteni, nem is említve a vízjelek különbségeit. Vegyük figyelembe Rédey Miklós régi, neves kutató tanácsát: „Egyetlen boríték rajzú vagy turulos hírlapbélyeget sem szabad úgy kezünkbe vennünk, hogy ne tanulmányoznánk bélyegzését is. A ráfordított fáradság előbbutóbb kifizetődik.

Fordította: *Surányi László*

JEGYZETEK

[1] Schäffling O. F.: Forschungssammlung: Die Zeitungsmarken der königlich ungarischen Post.

[2] Magyar Bélyegek Monográfiája, Bp. 1971. IV/132—139. oldal.

[3] Dr. Weinert: DONAUPOST 1921/10., 1931/9—10., 1932/1—2. sz. Magyar előértéktelenítések.

[4] Hamilton P.: Precancels, Journal of the Precancels Stamps Society 1967/8—9.: Hungarian Precancels.

[5] Reich. E.: Etude de la societé philatelique Franco—Hongroise, 1959. Les timbres préobilitères hangrois.

[6] Schäffling W.: Der VE—Sammler, Sonderdruck No 6/1967.: Ungarisshe Vorausentwertungen

[7] Schäffling W. és O. F.: Sammlerdienst Coburg 13—14/1974.: Ungarische Vorausentwertungen.

[8] Schäffling W.: Der VE—Sammler, körlevél 1982/250.: Ungarische Vorausentwertungen.

[9] Schäffling W. és O. F.: Society for hungarian philatelie, USA Fairfield, Conn., Monograhp Series No 4/1973. Hungarien precancels.

[10] Dr. Szalai T. és Szinnyei J.: Zeitungswissenschaft, Berlin, 1932.: Beiträge zum ungarischen Zeitungswesen.

[11] Schäffling W. és O. F.: Filatéliai Szemle, Budapest, 1973/XI., XII. Előre lebélyegzett magyar bélyegek.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Magyarország és a Zeppelin-járatok

KESZY-HARMATH LORÁND

Az a fogalompárosítás, hogy „Magyarország és a Zeppelin", nemcsak a kezdő, de a képzettebb bélyeggyűjtők zöménél is egyenlő a Zeppelin léghajó 1931. évi magyarországi utazásával, sőt azon belül is az ún. „Magyarországi körrepüléssel".*

A magyar Zeppelin-posta azonban — az általános elképzeléssel szemben — nemcsak az 1931. évi magyarországi körutazást jelenti, hanem időben és térben sokkal tágabb fogalmat takar:

— *magyar* Zeppelin-postáról 1930 és 1937 között beszélhetünk;
— földrajzilag csaknem egész Földünkre — Dél-Amerikától az Északi-sarkig, Moszkvától Chicagóig — vonatkozik.

A Zeppelin, pontosabban az LZ 127 „Graf Zeppelin" kormányozható léghajó *először 1929. április végén,* a Földközi-tenger keleti része felett tett utazásáról (Orientfahrt) hazatérve, valamint ugyanezen év októberében, a Balkán-utazás (Balkanfahrt) befejező szakaszában haladt át Magyarország délnyugati, nyugati része felett, de itt *postát nem dobott le.* Magyar vonatkozású filatéliai emlékek ezen utazásokról tehát csak Magyarországra címzett, de más országban ledobott és onnan rendes vagy légipostával továbbított levelek, lapok formájában léteznek, igen kis számban.

Itt kell leszögeznünk néhány fontos tényt, amelyek ismerete számos tévedést igazít helyre:

— találkoztunk már olyan szóbeli közléssel, hogy „másvalaki", „állítólag" látott 1929-ben a fenti két utazás valamelyikén Magyarországon ledobott postai küldeményt, de „ez nem biztos" — erről ennyit!;
— már a Zeppelin előtt is járt kormányozható léghajó Magyarországon, így pl. 1910-ben a „Parseval", de ezek a repüléstörténetileg kétségtelenül igen fontos kísérletek semmiféle postai vagy filatéliai vonatkozással nem bírnak;
— ha itt és most Zeppelin-járatokról, Zeppelinnel továbbított postáról beszélünk, nemcsak az LZ 127 „Graf Zeppelin" kormányozható léghajót értjük, hanem az LZ 129 „Hindenburg" léghajót is, amely ugyancsak vitt magyar postát.

* Az „úgynevezett" és az idézőjel azt kívánja érzékeltetni és már előljáróban leszögezni, hogy bár a vonatkozó magyar alkalmi irányítóbélyegző felirata *körrepülést* jelez, a Zeppelin *nem repül, hanem utazik,* mint ahogy ezt *Hugo Eckener,* a Zeppelin-léghajók legismertebb kapitánya, a német Zeppelin-társaság elnök-igazgatója emlékirataiban hangsúlyozza.

1930 elején a Magyar Posta szerződést kötött a német postaigazgatással, ill. a „Luftschiffbau Zeppelin" német léghajóépítő és -üzemeltető társasággal magyar postai küldeményeknek a léghajó különböző útjain történő továbbítására. Ezzel Magyarország — a világ országai közül hetedikként — az ún. „szerződéses országok " (Vertragsstaaten) sorába lépett. A magyar bélyegekkel bérmentesített, postailag szabályszerűen kezelt, 1931 májusától 1934-ig többnyire egy Zeppelint ábrázoló és „Zeppelin útján" feliratú lila színű irányító bélyegzővel is ellátott küldeményeket a Zeppelin légikikötőjébe, a Bodensee melletti Friedrichshafenbe kellett továbbítani, ahol azokat a feltüntetett utasításnak, ill. a címzésnek megfelelően az egyes utazások postájába sorolták. Az 1931. évi északi-sarki utazásnál — a többi utazástól eltérően — a Magyar Posta egy ugyancsak léghajót ábrázoló, de „Zeppelin 1931. évi Északsarki útja" szövegű irányító bélyegzőt alkalmazott.

A fent említett szerződés alapján magyar postai küldemények már 1930-ban (először az áprilisi „Angliai utazáson") részt vettek a Zeppelin tizenkét útján. Bár ezekre az utakra az 1931. évi magyarországi utazás *előtt* került sor, az egységes katalogizálás érdekében a vonatkozó küldeményeket az 1937-ig tartó „Szerződéses posta" fejezetébe soroljuk.

A Zeppelin magyarországi utazása

A német Zeppelin-társaság Magyarországnak a „Szerződéses államok" sorába történő belépését külön „Magyarországi utazással" kívánta megtisztelni. A Zeppelin látogatására az Autó-Motoros-Hét keretében került sor, a rendezést a KMAC (Királyi Magyar Automobil Club), továbbá a Magyar Automobilkereskedők Országos Egyesülete és a Budapest Sport Egyesület vállalta, a Magyar Aero Szövetség közreműködése és irányítása mellett. A technikai lebonyolításban az Aero Szövetség léggömbös csoportjának, Poppe Kornél nyug. őrnagynak a vezetésével 250 fős ún. kikötőcsapat segédkezett, de honvédelmi és rendőrségi alakulatok is részt vettek.

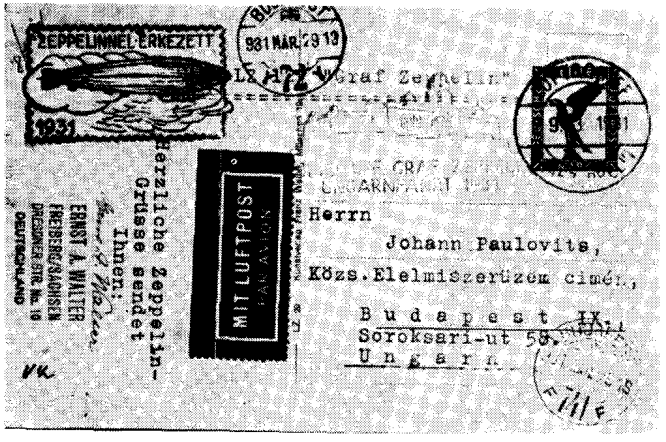
A Magyar Posta az alkalomra az 1927. évi légiposta bélyegsorozat 1 és 2 pengős címletét az eredetitől eltérő színben nyomtatva, „Zeppelin 1931" szöveggel felülnyomva kiadta a Zeppelin-párt. A bélyegeket 1931. március 23—29. között árusították, a légipostai küldeményeket (levelek és lapok) bármely postahivatalnál fel lehetett adni.

A Zeppelin léghajó 1931. március 28-án 23 órakor indult Friedrichshafenből és március 29-én a tervezett 8 óra 30 percnél valamivel később kötött ki a csepeli Weiss-Manfred-gyári repülőtéren. Némi csalódást okozott, hogy a világhírű dr. Eckener helyett Ernst A. Lehmann kapitány vezette a léghajót.

Március 29-e vasárnap volt, így a rendkívül rossz időjárás ellenére tízezrek voltak kíváncsiak a világhírű léghajóra. A kedvezőtlen időjárás miatt azt fontolgatták, hogy a Budapest — Debrecen — Szeged — Kaposvár — Pécs — Szombathely — Székesfehérvár — Budapest útvonalra tervezett körutazás elmarad és a Zeppelin azonnal visszatér Németországba. *A körutazásra a tervezett formában nem is került sor.* Végül az üzemanyagtartályok feltöltése után a léghajó 30 utassal a fedélzetén, akik fejenként 375,— pengőt fizettek, továbbá 6 vagy 7 postazsákot szállítva elindult egy módosított útvonalon északkeleti irányban. A tényleges útvonal ez volt: *Budapest—Mátra—Miskolc—Mezőkövesd — újból Miskolc —, kelet felé hajló ívszerű útvonalon az Alföld felett — Hódmezővásárhely—Szentes — újból az Alföld felett — Debrecen — a Jászság felett — Budapest.*

A Zeppelin tehát *nem körutat* tett, hanem főleg az időjárási viszonyok miatt cirkáló, portyázó útvonalon haladt és az eredeti tervektől eltérően a Dunántúlt nem is érintette.

Ami a Zeppelin által vitt postát illeti, itt az eredeti tervtől még jelentősebben eltértek. Eredetileg úgy ter-

1. ábra: Utazás Magyarországra — levelezőlap német bélyeggel

2. ábra: Utazás Magyarországra — levél magyar bélyegekkel

vezték, hogy az érintett hat nagyobb városban (Debrecen, Szeged, Kaposvár, Pécs, Szombathely, Székesfehérvár) dobnak le postát. Ezzel szemben a Zeppelin léghajóról *kizárólag Debrecenben dobtak le postát,* teljesen függetlenül a címzéstől. Debrecenben a küldeményeket kezelték, lebélyegezték és rendes postával továbbították a címzetthez. Arra nézve nincs adat, hogy hány zsákot dobtak le Debrecenben, de a több mint ezer db megvizsgált küldeményből statisztikailag megállapítható, hogy ha — feltételezhetően — hét postazsák volt, ebből *hatot Debrecenben dobtak le és csak egyet adtak le Budapesten.* A debreceni továbbító bélyegzővel ellátott küldemények tehát sokkal gyakoribbak, mint a budapesti bélyegzős levelek és lapok.

A Zeppelin március 29-én a délutáni órákban visszaérkezett Budapestre és nemsokára 20 utassal (akik személyenként 500,— pengőt fizettek), továbbá postával a fedélzetén elindult Friedrichshafenbe, ahová március 30-án a kora reggeli órákban érkezett meg.

A magyar vonatkozású Zeppelin-küldemények katalogizálása

I.	Magyarországi utazás (Ungarnfahrt) 1931. március 29—31.	
I/A	Utazás Magyarországra (Friedrichshafen—Budapest) *Piros* irányító bélyegző: a budai vár látképe „Ungarnfahrt 1931" felirat; *piros* különleges érkezési bélyegző: léghajó és „Zeppelinnel érkezett" felirat	
1	Német bérmentesítés (3406 lev. lap, 1574 levél)	
11	Feladás Friedrichshafenben (postai bélyegző)	1 000
12	Feladás a fedélzeten (vöröseslila gumibélyegző)	1 200
2	Német—magyar vegyes bérmentesítés (a német bélyegen fedélzeti gumibélyegző, a magyar bélyegen a piros érkezési bélyegző)	2 500
3	Magyar bérmentesítés (bélyegtől függően)	2 000—3 000
4	Szerződéses államok	
41	Danzig	5 500
42	Liechtenstein	3 300
43	Luxemburg (kizárólag luxemburgi—német vegyes bérmentesítés)	8 000

44	Németalföld	4 000
45	Ausztria	2 500
46	Saarvidék	6 000
47	Svájc	2 500

I/B *Magyarországi körutazás* (15 359 lev. lap, 17 070 levél)

Kék kör alakú irányító bélyegző: léghajó és öt repülőgép, „A Zeppelin magyarországi körrepülése 1931" felirat, két típus

I. típus: a léghajótest bordázata folyamatos

II. típus: a léghajótest bordázata többször megszakad

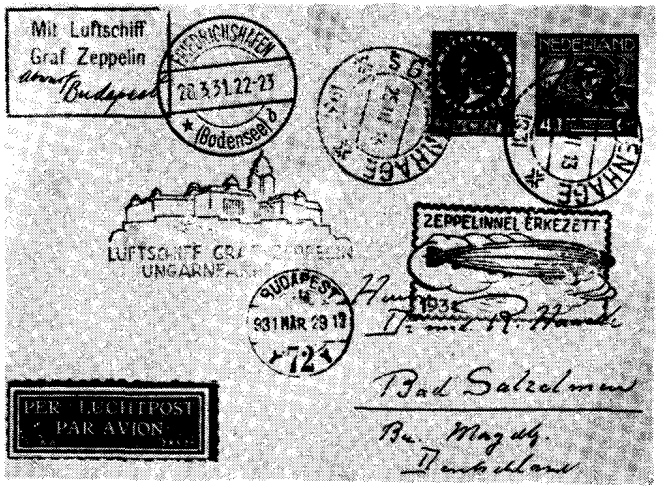
1 Debreceni postaledobás

11	1 pengős Zeppelin-bélyeggel	
111	I. típusú irányító bélyegző	1 800
112	II. típusú irányító bélyegző	1 800
12	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
121	I. típusú irányító bélyegző	2 000
122	II. típusú irányító bélyegző	2 000
13	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
131	I. típusú irányító bélyegző	3 500
132	II. típusú irányító bélyegző	3 200
14	Nem Zeppelin-bélyeggel	
141	I. típusú irányító bélyegző	6 200
142	II. típusú irányító bélyegző	6 000

2 Budapesti postaleadás

21	1 pengős Zeppelin-bélyeggel	
211	I. típusú irányító bélyegzővel	2 600
212	II. típusú irányító bélyegzővel	2 400
22	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
221	I. típusú irányító bélyegzővel	3 000
222	II. típusú irányító bélyegzővel	2 800
23	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
231	I. típusú irányító bélyegzővel	4 000
232	II. típusú irányító bélyegzővel	3 800
24	Nem Zeppelin-bélyeggel	
241	I. típusú irányító bélyegzővel	8 000
242	II. típusú irányító bélyegzővel	8 000

Fedélzeti feladás (*német* bélyeg, gumibélyegző) a Magyarországra történő utazás *piros* irányítóbélyegzőjével (a budai vár látképe), mert csak ez volt a Zeppelin-társaság birtokában 2 500

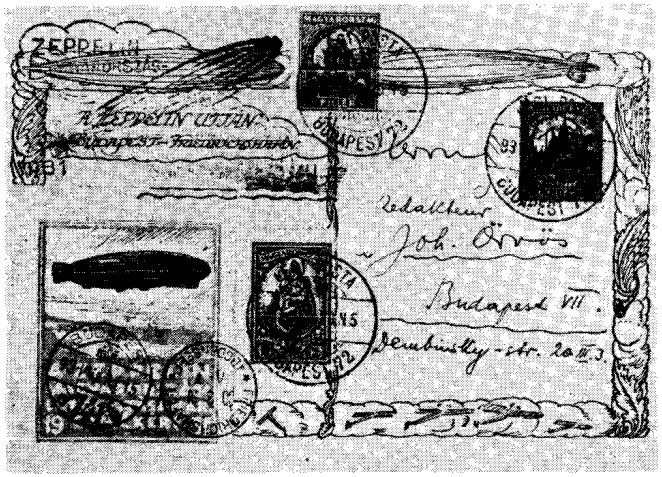
3. ábra: Utazás Magyarországra — Hollandiában feladott levelezőlap

4. ábra: Magyarországi körutazás — levelezőlap az I. típusú bélyegzővel

5. ábra: Magyarországi körutazás — levél a II. típusú bélyegzővel

6. ábra: Budapest—Friedrichshafen — levelezőlap magyar bélyeggel (nem Zeppelin!)

I/C Visszautazás Budapest—Friedrichshafen
2722 lev. lap, 3653 levél)
Zöld irányító bélyegző: léghajó, a Parlament látképe, „Zeppelin Magyarország—Németországi útja 1931" felirat, két típus
I. típus: léghajó kabinja hat ablakkal
II. típus: léghajó kabinja öt ablakkal
1 pengős Zeppelin-bélyeggel (elégtelen bérmentesítés!)

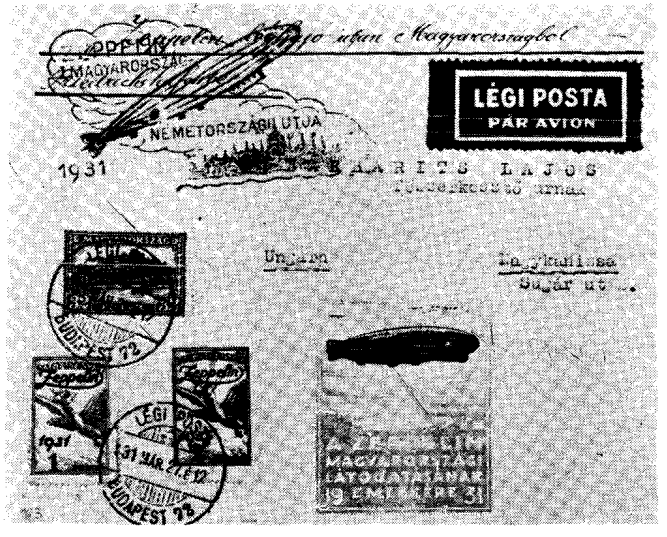
11	I. típusú irányító bélyegzővel	4 000
12	II. típusú irányító bélyegzővel	3 800
2	2 pengős Zeppelin-bélyeggel	
21	I. típusú irányító bélyegzővel	3 200
22	II. típusú irányító bélyegzővel	3 000
3	Mindkét Zeppelin-bélyeggel	
31	I. típusú irányító bélyegzővel	4 200
32	II. típusú irányító bélyegzővel	4 000
4	Nem Zeppelin-bélyeggel	
41	I. típusú irányító bélyegzővel	8 000
42	II. típusú irányító bélyegzővel	8 000
5	Körutazásra szánt (kék irányítóbélyegzős) küldemény *tévesen* visszautazással Friedrichshafenbe irányítva	
51	I. típusú kék bélyegző	10 000
52	II. típusú kék bélyegző	10 000
6	Fedélzeti feladás (német bélyeg, gumibélyegző) Irányító bélyegző nélkül, de Friedrichshafen érkezési bélyegzővel	3 000

II. *Szerződéses posta* (magyar bélyegekkel bérmentesített küldemények különböző Zeppelin-utazásokon)

II/Z *LZ 127 „Graf Zeppelin" léghajó*

0	**1930**	
001	Április 26—27. Anglia	20 000
002	Május 18—június 6. Dél-Amerika	20 000
003	Július 16—18. Északi (skandináv) utazás	15 000
004	Augusztus 31. Bielefeld	10 000
005	Szeptember 7. Breslau	12 000
006	Szeptember 9—11. Moszkva	8 000
007	Szeptember 14. Genf	20 000
008	Szeptember 23—25. Keleti-tenger	8 000
009	Szeptember 28. Vogtland	12 000
010	Október 5. Leipzig/Görlitz	15 000
011	November 11. Hollandia	4 000
012	November 16. Chemnitz	8 000

1	**1931**	
101	Április 9—13. Egyiptom	6 000
102	Május 3—4. Pommern	4 000
103	Május 10. Nürnberg	8 000
104	Május 12—15. Keleti-tenger	4 000
105	Június 7—8. Magdeburg	6 000
106	Június 14—15. Hannover	8 000
107	Június 28. Böblingen	5 500
108	Június 30—július 3. Island	5 000
109	Július 5—6. Felső-Szilézia	8 000
1101	Július 12—13. Ausztria, Bécs	6 000
1102	Július 12—13. Ausztria, Graz	5 000
1111	Július 24—31. Északi-sark, Leningrád	11 000
1112	Július 24—31. Északi-sark, „Malyguin" jégtörőig	23 000
112	Augusztus 16—17. Münster/Essen	3 500
113	Augusztus 18—20. Anglia	3 500
114	Augusztus 27. Lausanne	
115/X	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Praia	
	I. típusú bélyegző: léghajó a levegőben	14 000
115/Y	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Pernambuco	
	II. típusú bélyegző, léghajó a földön	10 000
115/Z	Augusztus 29—szeptember 7. Dél-Amerika, Rio de Janeiro	
	II. típusú bélyegző, léghajó a földön	4 000
116	Szeptember 11. Zürich	15 000
117	Szeptember 13. Öhringen/Frankfurt	5 000
118	Szeptember 18—28. 2. Dél-Amerika	5 000
119	Október 11. Meiningen	6 000
120	Október 17—28. 3. Dél-Amerika	5 000
2	**1932**	
201	Március 21—29. 1. Dél-Amerika (1341 küldemény)	6 000
202	Április 4—13. 2. Dél-Amerika (519)	6 500
203	Április 18—27. 3. Dél-Amerika (263)	8 000
204	Május 2—10. 4. Dél-Amerika (814)	4 500
205	Június 18—19. Hollandia	8 000
206	Június 28. 250. utazás (Svájc)	14 000
207	Július 2—4. Anglia	8 000
208/X	Július 31—augusztus 2. Luposta: Danzig	8 000
208/Y	Július 31—augusztus 2. Luposta: Rönne	12 000
209	Augusztus 29—szeptember 7. 5. Dél-Amerika (430)	7 000
210	Szeptember 12—21. 6. Dél-Amerika (302)	7 200
211	Szeptember 26—október 4. 7. Dél-Amerika (394)	4 000

7. ábra: Budapest—Friedrichshafen — levél Zeppelin-bélyegekkel

8. ábra: Északi-sarki utazás a Maligin jégtörőig — 1931 (II/Z 1112)

9. ábra: Dél-Amerika, 1931 (Pernambuco, II/Z 115/Y)

10. ábra: Dél-Amerika, 1932 (II/Z 201)

212	Október 9—19. 8. Dél-Amerika (654)	7 000
213	Október 24—november 3. 9. Dél-Amerika (433)	8 000
3	**1933**	
301	Május 1. Németország	7 000
302	Május 6—17. 1. Dél-Amerika	7 000
3031	Május 29—30. Olaszország: Livorno	20 000
3032	Május 29—30. Olaszország: Róma	14 000
304	Június 3—13. 2. Dél-Amerika	4 000
305	Június 25. Saarvidék	10 000
306	Július 1—12. 3. Dél-Amerika	5 000
307	Július 18. Svájc	15 000
308	Augusztus 5—15. 4. Dél-Amerika	6 000
309	Augusztus 19—29. 5. Dél-Amerika	6 000
310	Szeptember 2—12. 6. Dél-Amerika	4 000
311	Szeptember 16—26. 7. Dél-Amerika	6 000
312	Szeptember 30—október 10. 8. Dél-Amerika	4 000
313/f	Október 14—november 2. Chicago: Brazília, Pernambuco	26 000
313/g	Október 14—november 2. Chicago: Br. Rio de Janeiro	20 000
313/h	Október 14—november 2. Chicago: USA, Miami	26 000
313/i	Október 14—november 2. Chicago: USA, Akron	23 000
313/j	Október 14—november 2. Chicago: USA, Chicago	20 000
4	**1934**	
401	Május 19—20. Németország	8 000
402	Május 26—június 5. 1. Dél-Amerika	4 000
403	Június 9—19. 2. Dél-Amerika	4 000
404	Június 23—július 6. 6. Argentína (3. Dél-Amerika)	8 000
405	Július 10. Svájc	15 000
406	Július 21—31. 4. Dél-Amerika	4 000
407	Augusztus 4—14. 5. Dél-Amerika	4 000
408	Augusztus 18—28. 6. Dél-Amerika	6 000
409	Szeptember 1—11. 7. Dél-Amerika	6 000
410	Szeptember 15—25. 8. Dél-Amerika	4 000
411	Szeptember 29—október 9. 9. Dél-Amerika	6 000
412	Október 13—23. 10. Dél-Amerika	4 000
413	Október 27—november 6. 11. Dél-Amerika	5 000
414	December 8—19. Karácsonyi utazás	12 000
5	**1935**	
501	Április 6—16. 1. Dél-Amerika	3 500
502	Április 20—május 1. 2. Dél-Amerika	3 000

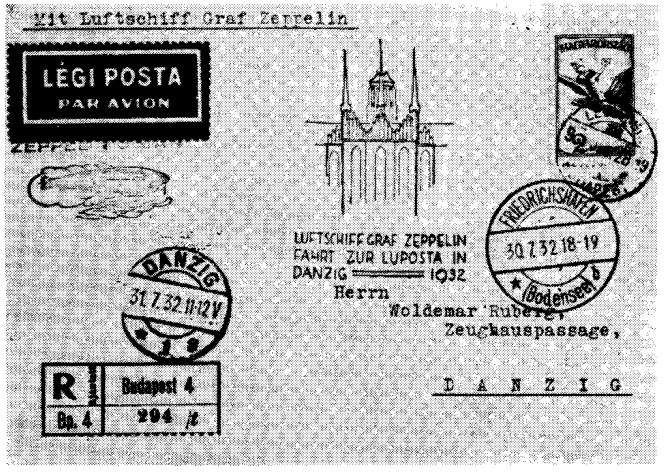
503	Május 4—14. 3. Dél-Amerika	3 000
504	Május 19—28. 4. Dél-Amerika	3 000
505	Június 1—11. 5. Dél-Amerika	3 000
506	Június 15—25. 6. Dél-Amerika	3 000
507	Június 29—július 9. 7. Dél-Amerika	3 000
508	Július 15—25. 8. Dél-Amerika	3 000
509	Július 29—augusztus 7. 9. Dél-Amerika	4 000
510	Augusztus 13—22. 10. Dél-Amerika	5 000
511	Augusztus 27—szeptember 5. 11. Dél-Amerika	5 000
512	Szeptember 9—18. 12. Dél-Amerika	5 000
513	Szeptember 23—október 2. 13. Dél-Amerika	4 000
514	Október 7—16. 14. Dél-Amerika	4 000
515	Október 23—november 4. 15. Dél-Amerika	3 000
516	November 7—12. 16. Dél-Amerika	4 000
6	**1936**	
601	Április 13—24. 2. (1.) Dél-Amerika	3 000
602	Április 27—május 8. 3. (2.) Dél-Amerika)	3 000
603	Május 11—21. 4. (3.) Dél-Amerika	3 000
604	Június 8—18. 6. (4.) Dél-Amerika	3 000
605	Június 24—július 6. 7. (5.) Dél-Amerika	3 000
606	Július 9—20. 8. (6.) Dél-Amerika)	3 000
607	Július 30—augusztus 10. 10. (7.) Dél-Amerika	3 500
608	Augusztus 13—24. 11. (8.) Dél-Amerika	3 500
609	Szeptember 9—21. 13. (9.) Dél-Amerika	3 500
610	Szeptember 23—október 5. 14. (10.) Dél-Amerika	3 500
611	Október 8—19. 15. (11.) Dél-Amerika	3 500
612	Október 29—november 9. 17. (12.) Dél-Amerika	4 000
613	November 11—15. 19. (13.) Dél-Amerika	3 500
7	**1937**	
701	Április 13—25. 2. (1.) Dél-Amerika	3 500
702	Április 27—május 8. 3. (2.) Dél-Amerika	4 000

II/H *LZ 129 „Hindenburg" léghajó*

6	**1936**	
601	Március 31—április 10. 1. Dél-Amerika	3 000
602	Május 6—14. 1. Észak-Amerika	6 000
603	Május 17—23. 2. Észak-Amerika	3 000
604	Május 25—június 3. 5. (2.) Dél-Amerika	3 000
605	Június 19—26. 3. Észak-Amerika	3 000
606	Június 30—július 6. 4. Észak-Amerika	3 000
607	Július 10—17. 5. Észak-Amerika	3 000

11. ábra: Levelezőlap az 1932. évi hollandiai utazásról (II/Z 205)

12. ábra: Levelezőlap az 1932. évi danzigi LUPOSTÁ-ra (II/Z 208/X)

13. ábra: Svájci utazás 1934 (II/Z 406)

14. ábra: Levelezőlap az LZ 129 „Hindenburg" utazásáról (Észak-Amerika, II/H 602)

608	Július 20—29. 9. (3.) Dél-Amerika	3 000
609	Augusztus 1. Olympia-utazás	10 000
610	Augusztus 5—11. 6. Észak-Amerika	3 500
611	Augusztus 14—22. 7. Észak-Amerika	3 000
612	Augusztus 27—szeptember 8. 12. (4.) Dél-Amerika	3 000
613	Szeptember 17—24. 8. Észak-Amerika	3 000
614	Szeptember 26—október 3. 9. Észak-Amerika	3 000
615	Október 5—12. 10. Észak-Amerika	3 000
616	Október 21—november 2. 16. (5.) Dél-Amerika	3 000
617	November 5—16. 18. (6.) Dél-Amerika	3 000
618	November 25—december 7. 20. (7.) Dél-Amerika	3 000

7 1937

701	Március 16—27. 1. (1.) Dél-Amerika	4 500

Megjegyezzük, hogy
— 1936-tól a fedélzeti és irányító bélyegzők általában már nem utaltak az amerikai utazások sorszámára, így az a postabélyegző keltezéséből állapítható meg.
— 1936/37-ben két léghajó (a Zeppelin és a Hindenburg) utazott Dél-Amerikába, ezért egyes utak két sorszámmal rendelkeznek.

A magyar Zeppelin-levelek, lapok értékelése pontrendszer alapján történt; jelenleg (1982 közepén) egy pont = 1,— forint.

Az értékelésnél fontos szempont a levelek állapota, a bélyegzések szépsége (tisztasága, olvashatósága) és főként az érkezési bélyegzők jelenléte a küldeményen (Friedrichshafen, ill. a rendeltetési hely).

A szerző minden általa ismert Zeppelin-levelet felvett jegyzékébe, de legjobb törekvése mellett is bizonyára felbukkannak újabb adatok, kiegészítések, levelek. Csak a gyűjtők segítsége tudja a magyar vonatkozású Zeppelin-posta katalogizálását teljessé tenni.

Mind a szerző, mind pedig a szerkesztőség örülne, ha segítő szándékú, de akár vitázó észrevételek is előmozdítanák e már-már klasszikus és nemzetközileg annyira elismert gyűjtési terület további feltárását, megismerését. Akkor az eddigi — sok évre visszanyúló — munka nem volt hiábavaló.

Hasábos levelezőlapok

SOLT HUGÓ

A Magyar Királyi Kereskedelemügyi Miniszter az írógépek használatának az üzleti tevékenységben való növekvő elterjedése következtében, eleget téve az akkori kereskedelmi körök kívánságának, az 1917. június 20-án kelt 2798. számú, és a PRT 1917. június 25-i, 81. számában megjelent, „Hasábos levelezőlapok árusítása tárgyában" című rendeletével a kifejezetten a gépíráshoz használható, hosszabb oldalukon összefüggő, és a rendelet szavaival élve likacsolás, mai szóhasználattal átütés által könnyen szétválasztható, úgynevezett hasábos, 8 fillér névértékű levelezőlapok forgalombahozatalát rendelte el.

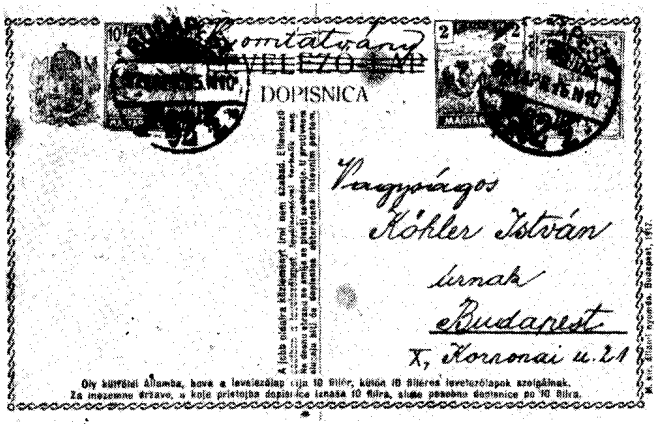
Ezen levelezőlapok a közönség részére rendes forgalomba nem kerültek, hanem azokat a nagyobb tömegű levelezést folytató intézmények, üzemek és vállalatok rendelhették meg a postától. A megrendelést havonta többször is meg lehetett ismételni.

A megrendelhető legkisebb mennyiség a 100 hasábot tartalmazó tömb volt, ami 600 darab levelezőlapnak felelt meg. Ennek ára, az egyes levelezőlapokat 8 fillérrel számolva, 48 koronát tett ki. Ezt az összeget a megrendeléskor kellett a postának befizetni. A postahivatal a befizetett, legalább 48 koronányi összegről a megrendelőnek elismervényt adott, amit a levelezőlapok kiszolgáltatásakor a megrendelőtől bevont. A rendelet arról nem tesz említést, hogy ezen hasábos levelezőlapok magyar nyelven és magyar—horvát nyelven is meg fognak jelenni.

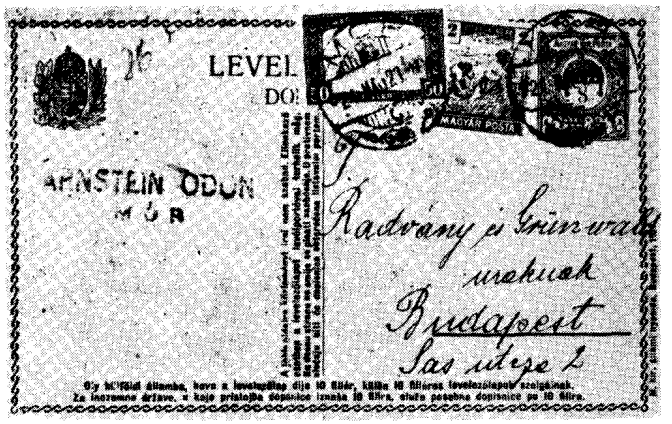
A hat levelezőlapból álló hasábon az egyes lapok egymástól a 11-es fogazásnak megfelelő átütéssel voltak elválasztva. A lapok közül a négy közbülsőn alul és fölül egyaránt volt átütés, míg az első lapnak az alsó és utolsó lapnak a felső része volt átütéssel ellátva. Ennek megfelelően az első lap felső szegélye és az utolsó lap alsó szegélye, miként a lapok oldalsó szegélye is, vágott.

A hasábos levelezőlapok az 1917-ben kiadott 8 fillér névértékű díjjegyes lapok elrendezése szerint, ugyancsak acélzöld színben, azonos méretben készültek. Az egyes levelezőlapok mérete a levágástól függően 137—141 mm, illetve 89—90 mm között, egy teljes hatos hasáb mérete szétválasztás előtt 534—540 között változott.

A hasábos levelezőlapok az első világháború alatt, 1917-ben kerültek ismeretlen mennyiségben kinyomtatásra. Az sem ismert, hogy mennyi került belőlük az akkor még a mainál nagyobb Magyarország intézményeinél és vállalatainál rendeltetésszerű felhasználásra, illetve mennyi maradt meg a Posta raktáraiban. Feltehetően nem váltották be a hozzájuk fűzött remé-

1. ábra: Hasábból származó, mindkét hosszabbik oldalán átütéssel lyukasztott magyar-horvát nyelvű levelezőlap 1921 áprilisában nyomtatványként felhasználva, az inflációs 2. díjszabásnak megfelelő 12 fillér kiegészítő bérmentesítéssel

2. ábra: Hasábból származó, ugyancsak mindkét oldalán átütéssel lyukasztott, magyar-horvát nyelvű levelezőlap 1921 májusában felhasználva, az inflációs 2. díjszabás 60 filléres díjtétele szerint, 52 fillér kiegészítéssel

nyeket, mert a korabeli, azaz 1917-ben és 1918-ban felhasznált, ténylegesen írógéppel írt, postai utat megjárt példányok igen nagy ritkaságok, különösen a hasáb alsó és felső szegélypéldányai, hiszen a közbülsők száma értelemszerűen nagyobb. Ebben az időben gépírással használt magyar—horvát nyelvű levelezőlap nem is ismeretes.

A hasábos levelezőlapok forgalomba bocsátása óta eltelt hat évtizedet meghaladó idő alatt használatlan teljes hasábból ismereteink szerint csak múzeumi célra maradtak fenn példányok, míg a szétválasztott és postai forgalomba került lapok túlnyomó része elkallódott és megsemmisült, és így a gyűjtőknél fennmaradt használt példányok érdekes ritkaságokká váltak.

Érdekességként megemlíthető a Magyar Bélyegek Monográfiája 1971-ben megjelent IV. kötetében, az 552. oldalon Kostyán Ákos ama véleménye, hogy „ez a levelezőlapfajta díjjegyes nyomtatványaink egyik legritkább tagja. Bíró Marcell „A magyar postai teljesek (Ganzsachen) kibocsátási sorrendje" című tanulmányában 1938-ban megállapítja, hogy „Ezen lapok most annyira ritkák, hogy darabja legalább is egy 3 krajcáros litográfia értékének felel meg!!!". Bíró Marcell és Kostyán Ákos fentebb idézett véleményéhez még ma is nyugodtan csatlakozhatunk azzal a kiegészítéssel, hogy ez az 1917—1918. évi felhasználású, géppel megírt és valóban futott lapokra vonatkozik.

A Posta 1918-ban és 1919-ben néhány olyan rendeletet is adott ki, melyek a szóban forgó levelezőlapok további felhasználása során szerephez jutottak, ezért érdemes róluk szólni.

A P. T. R. T. 1918. május 29-én megjelent 53. számában a közlekedésügyi miniszter a 41 212. számú rendeletében utasította a postát a háborús pótdíjnak 1918. június 15-től egyes postai szolgáltatásokra való kivetésére. Eszerint a központi hatalmak részére és az általuk megszállt területekre szóló levelezésnél a levelekre 5 fillér, a levelezőlapokra pedig 2 fillér hábo-

rús pótdíjat kellett az érvényben levő díjakon felül fizetni. A posta által kiadott 8 filléres díjjegyes levelezőlapokra — ezen rendelet értelmében — a postahivatalok tartoztak a 2 filléres háborús pótdíjnak megfelelő bélyeget még a kiszolgáltatás előtt felragasztani, és a levelezőlapokat a bérmentesítés kiegészítése után 10 fillérért árusítani.

A kereskedelemügyi miniszter 1919. január 23-án 233/1919. szám alatt kelt rendeletével, ami a P. T. R. T. 1919. január 30-i számában jelent meg, a papírhiányra való tekintettel utasítást adott, hogy a magyar állami nyomdánál a háború végével nagyobb készletben megmaradt magyar—horvát és magyar—olasz nyelvű postai értékcikkeket az értékcikkraktár akadálytalan felhasználás céljából szolgáltassa ki a postahivataloknak. Ezzel magyarázható, hogy a hasábos levelezőlapok magyar nyelvű, valamint magyar—horvát nyelvű hasábjai egyenkénti szétválasztásra kerültek, és a 2 fillér háborús pótdíjnak bélyegben való felragasztása után felhasználásra a levelező közönséghez kerültek a gyűjtők figyelmét is elkerülve.

Az utóbb említett rendelet végrehajtásával magyarázható az, hogy magyar nyelvű, valamint magyar és horvát nyelvű egyedekre szétválasztott levelezőlapok háborús pótdíjjal és tarifaváltozás folytán esetleges további kiegészítő bérmentesítéssel ellátott példányai 1919-től a húszas évek elejéig viszonylag nagyobb számban fordulnak elő, de még így is ritkaságnak számítanak. Ezekre mutatnak példákat ábráink.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT
állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

A soproni tábori küldöncjárat

KIRÁLY TIBOR

A soproni „Rákóczi Ferenc" honvéd reáliskolai nevelőintézet vezetése 1938 és 1939 nyarán az intézet növendékeinek táborozása alkalmával a tábor és az otthon között a gyorsabb kapcsolat megteremtése céljából küldöncjáratokat létesített.[1]

A tábori postai küldöncjárat ötlete Renvers Istvántól, a soproni 2. növendékszázad parancsnokától származott.

A tábori küldöncjárat díját a postai küldeményen bélyeg formájában kellett leróni, amely a „szolgáltatás" jellegétől függően változott (1, 2, 4 és 6 fillér). A küldöncjárat az iskola növendékeinek nyári táborozásai során a tábor és a postai felvevőhely között látta el feladatát.

„A küldöncjárat-bélyegek használatbavételét a soproni Postaigazgatóság tudomásul vette, s közölte az intézet vezetőségével, hogy e bélyegek használatát a fennálló rendelkezések nem tiltják, és mivel a posta a táborhelyre a kézbesítést nem vállalhatja, a küldöncjárat létesítése akadályba nem ütközött."[2] Kiss István postaigazgató átirata még a következőket tartalmazta: „a bélyegek forgalomba hozhatók, ha nem téveszthetők össze a magy. kir. posta bélyegeivel és nem helyettesítik azokat". (Erdélyi Tibor szóbeli visszaemlékezése.)

A bélyegek a soproni Röttig—Romwalter nyomdában készültek harmincas ívekben, vízszintesen 5 db, függőlegesen 6 db bélyeggel.

Lényegében két kiadásról beszélhetünk: 1938. (I.) es 1939. (II.) évi kiadásokról.

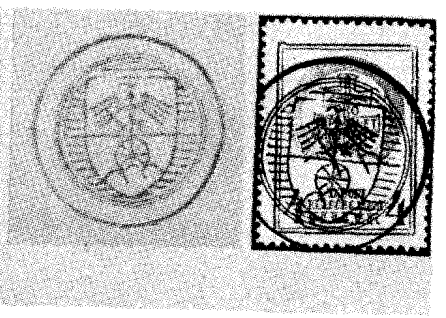
A bélyegek rajzát Bariss Dezső, az iskola rajztanára tervezte.

I. kiadás (1938)

1938 júniusában a nevelőintézet tanulói és vezetői Sopron környékén táboroztak, június 7—9. között Hidegvölgyben (Hidegvíz-forrás). Ekkor a küldöncjárat a tábor és Sopron 2. számú postahivatala között, majd június 9-től 13-ig Kistómalom és Sopron 3. számú postahivatala között működött. A tábor és a postahivatal között magánposta-bélyegekkel került a megfelelő díj lerovásra, a posta és a rendeltetési hely között pedig a küldemény jellegének megfelelelően az adott időszakban érvényes postai díjszabás szerint került sor a bérmentesítésre. Ez a megoldás hasonlított az Erdélyi Kárpátegyesület magánpostai működéséhez (Hohe Rinne), ahol a postai küldeményeket a szállóból a megállapodás szerinti postahelyre szállították a futárszolgálati díj magánposta-bélyeggel való lerovása ellenében, majd innen — a megfelelően lerótt postai

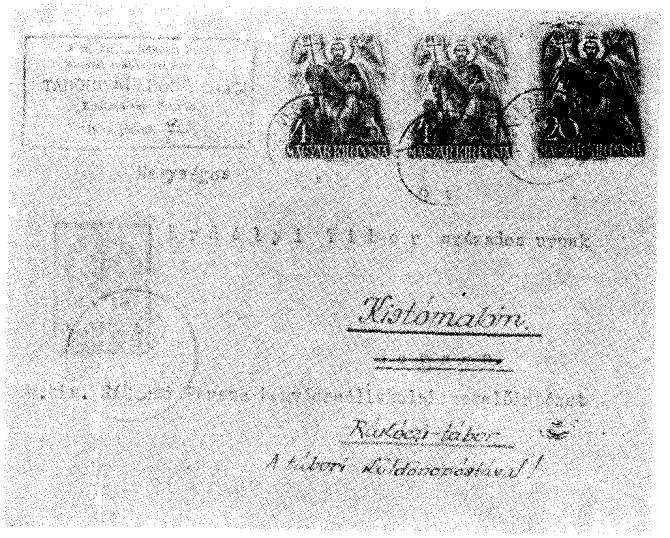

1. ábra

2. ábra

díj ellenében — továbbították a címzetthez. Négy címlet került forgalomba: nyomtatványra 1 filléres, levelezőlapra 2 filléres, levélre 4 filléres, ajánlott vagy expresszlevélre, postautalványra, szállítólevélre 6 filléres bélyeget kellett ragasztani. A bélyegek azonos rajzzal készültek. (Az 1. kiadást l. az 1. ábrán.)

3. ábra

A bélyegek tervezése során több próbanyomat készült, mind a négy értékre, példányszámuk nem ismeretes.

A próbanyomatoknál a papír sárgás, a bélyegkép fekete. Színpróbák is készültek, mégpedig feltűnően sokféle variációban. A különböző színű bélyegrajzolatokat fehér és színes alapokra nyomták.

A fekete próbanyomatokkal ellentétben csak egy értékre, az 1 filléresre készültek színpróbák. Fehér alapon a következő színű próbák készültek:
narancs, lila, piros, püspöklila, kék, zöldeskék, zöld, barnáspiros.

Színes alapon a következő színvariációk készültek:

— szürkéskék alapra: zöld;
— zöld alapra: zöld;
— lila alapra: lila, piros;
— barnás alapra: narancs, piros, barna és vöröses.

A próbanyomatok és színpróbák fogazatlan ívekben készültek. Számuk nem ismeretes.

A végleges bélyegek vízjel nélküli színes papiroson készültek. Fogazásuk $11^1/_2$-es. Az 1 filléres lila, a 2 fil-

4. ábra

M.kir. "Rákóczi Ferenc honvéd reáliskola nevelőintézet.

Jegyzőkönyv.

Felvettük Sopronban, 1938. évi június hó 28-án a m.kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelőintézet 2. számú irodájában.

Tárgy: A f.évi június havi növendéki táborozás alkalmával forgalomba hozott u.n. "Tábori küldöncjárat-bélyegek" és tábori levelezőlapok felhasználása.

Jelen vannak: Nagyvary István őrnagy a 2.osztv.számú parancsnoka, Erdélyi Tibor és Nemethmayi János számadók.

Az elszámolás az alábbi:

1.) A mellékelt számla szerint a táborozásra kiszállított "tábori küldöncjárat értékbélyegek névértéke:

1 filléres címlet	2310	drb.	23.10	P-névértékben,
2 " "	2310	"	46.20	P. "
4 " "	1500	"	60.-	P. "
6 " "	1620	"	97.20	P. " és
tábori lev. lap	1000	"	10.-	P. "
	Összesen:		236.-	P.névértékben.

2.) A kihelyezés alatt felhasznált "tábori küldöncjárat" értékbélyegek elszámolása:

Eladtunk:	533	drb. 1 filléres címletet	5.32	P. névértékben.
	640	" 2 " "	12.80	P. " ,
	400	" 4 " "	16.-	P. " ,
	291	" 6 " "	17.46	P. " és
	43	" tábori levelező lapot	4.30	P. "
	Összesen:		55.89	P. névértékben.

5. ábra

léres barnáspiros, a 4 filléres zöld és a 6 filléres piros színű. Egy ív 4 filléres bélyegnél a középső 2 sorban — 8 db bélyeg — gépszínátnyomat is létezik.

1000 darab levelezőlap is készült.

A felragasztott küldöncjárati bélyegek egy Rákóczi-címert ábrázoló bélyegzővel kerültek érvénytelenítésre. A hidegvölgyi táborban piros, a kistómalmi táborban kék színű bélyegzést használtak (2. ábra). Ezenkívül a küldeményeket ellátták „tábori küldöncjárat" bélyegzéssel, amely tartalmazta a viszonylatot és a dátumot (3. és 4. ábra).

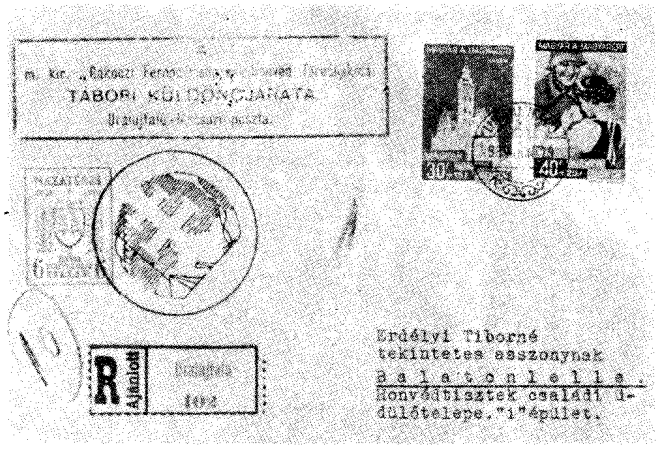
6. ábra

A táborozások során a kibocsátott bélyegek és levelezőlapok teljes mennyisége nem került felhasználásra.

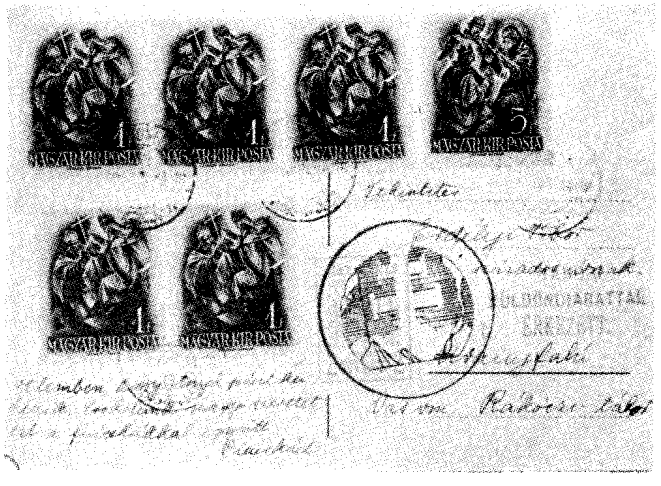
A felhasznált mennyiségről az intézet vezetése hivatalosan jegyzőkönyvet vett fel (5. ábra). A maradék készletet hivatalosan megsemmisítették. „A Rákóczi-intézet múzeumában elhelyezett egy-egy ívnyi bélyeg, néhány »futott« levél, mindkét bélyegző, a bélyegek nyomódúca stb. Sopron bombázásakor elpusztult vagy elkallódott."[3]

II. kiadás (1939)

Az előző évi kiadáshoz hasonlóan ez a kiadás is 4 értéket tartalmaz, azzal az eltéréssel, hogy levelezőlap nem készült. Az 1, 2, 4 és 6 filléres értékeket a továbbítás ellenértékeként kellett felragasztani (6. ábra).

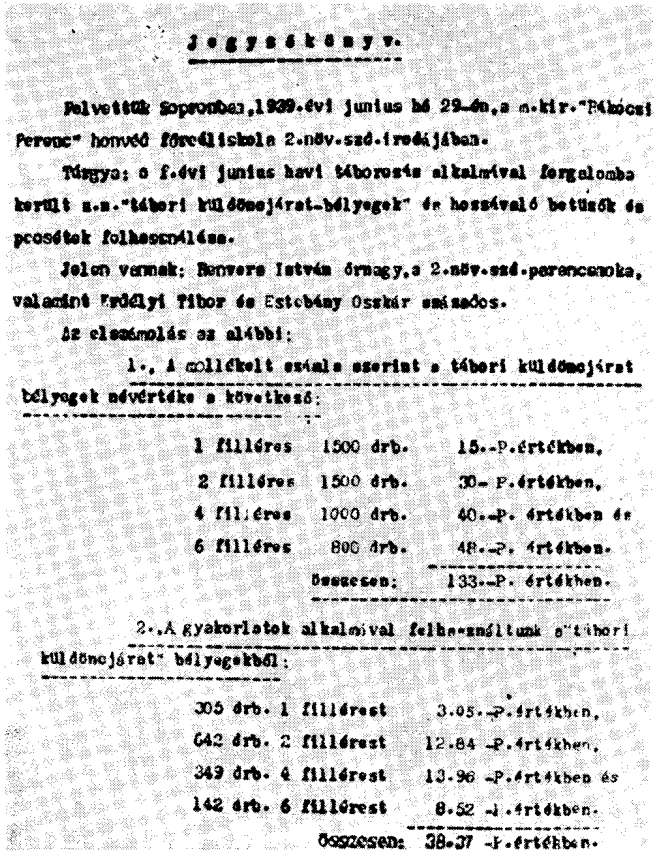
7. ábra

8. ábra

Ennél a kiadásnál is használtak érvénytelenítő bélyegzőt. Ez fekete színű volt, tábortüzet, zászlót és néhány sátrat ábrázol. Tábori küldöncjárat bélyegzést a viszonylatokkal, és külön „Tábori küldöncjárattal érkezett" bélyegzést is használtak (7. és 8. ábra).

Ebben az évben az Uraiújfalu melletti Mocsáripusztán táboroztak június 14-e és 27-e között. Próba-

Jegyzőkönyv.

Felvettük Sopronban, 1939.évi junius hó 29-én, a m.kir."Mócsi Perenc" honvéd főreáliskola 2.növ.szd.irodájában.

Tárgya: a f.évi junius havi táborozás alkalmával forgalomba került a.n."tábori küldönczjárat-bélyegek" és hozzávaló betüsök és pecsétek felhasználása.

Jelen vannak: Benvero István őrnagy,a 2.növ.szd.parancsnoka, valamint Erdélyi Tibor és Estebány Oszkár számadós.

Az elszámolás az alábbi:

1., A mellékelt számla szerint a tábori küldönczjárat bélyegek névértéke a következő:

1 filléres	1500 drb.	15.-P.értékben,
2 filléres	1500 drb.	30.- P.értékben,
4 filléres	1000 drb.	40.-P. értékben és
6 filléres	800 drb.	48.-P. értékben.
	Összesen:	133.-P. értékben.

2.,A gyakorlatok alkalmával felhasználtunk a"tábori küldönczjárat" bélyegekből:

305 drb. 1 fillérest	3.05.-P.értékben,
642 drb. 2 fillérest	12.84 -P.értékben,
349 drb. 4 fillérest	13.96 -P.értékben és
142 drb. 6 fillérest	8.52 -P.értékben.
Összesen:	38.37 -P.értékben.

9. ábra

nyomatok erre a kiadásra is készültek. Fehér alapra fekete színű próba készült minden értékből. A színpróbákból jóval kevesebb a variáció, mint az 1938-as kiadásnál. Fehér alapra: piros, zöld, kék, barnás és sárga színnel készültek színpróbák az 1 filléres értékből. A fekete színű próbanyomatok és a színpróbák csak fogazatlanul léteznek. Számuk nem ismeretes.

A bélyegek vízjel nélküli fehér papiroson, $11^1/_2$-es fogazással készültek. Az 1 filléres barna, a 2 filléres zöld, a 4 filléres piros és a 6 filléres kék színben.

A II. kiadást két filatéliai dokumentummal illusztrálhatjuk. Balatonlelle—Uraiújfalu (Mocsári-puszta) és (Mocsári-puszta) Uraiújfalu-Balatonlelle viszonylatban a küldemények az előírt összegű bélyegekkel lettek bérmentesítve, a levelezőlap 2 filléres, az ajánlott levél 6 filléres küldöncjárat bélyeggel (7—8. ábra). Ennél a kiadásnál is készült a táborozás végeztével a kibocsátott bélyegek felhasználásáról jegyzőkönyv (9. ábra). A tábori küldöncjáratnál használt bélyegeket, bélyegzőket stb. az intézet múzeumában kiállították. „Az 1938. évi növendéki táborozás postája, eredeti bélyegrajzzal, idomszerekkel, próbanyomatokkal és különböző bélyegekkel ... kerültek a gyűjtemény birtokába."[4]

A tábori küldöncjárat feldolgozásához nyújtott segítségért köszönetet mondok Tóth Máté gyűjtőtársnak, aki gyűjteménye rendelkezésemre bocsátásával járult hozzá a dolgozat megírásához, s ezáltal segítette bemutatni ezt a szinte ismeretlen magánpostai kiadást.

JEGYZETEK

[1] „A Magyar Kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelő intézet értesítője az 1937—38. évről."
[2] Erdélyi Tibor: A soproni küldöncjárat bélyegei. Filatéliai Szemle. 1959. 5. szám, 11. oldal.
[3] Erdélyi Tibor i. m.
[4] „A Magyar Kir. Rákóczi Ferenc honvéd reáliskolai nevelőintézet értesítője az 1938—39. évről."

A PHILATELICA egyes korábbi számai
a MABÉOSZ székházában még megvásárolhatók!

Bérmentesítések értékelésének szempontjai

Példák az I. világháború utáni inflációs időszakból

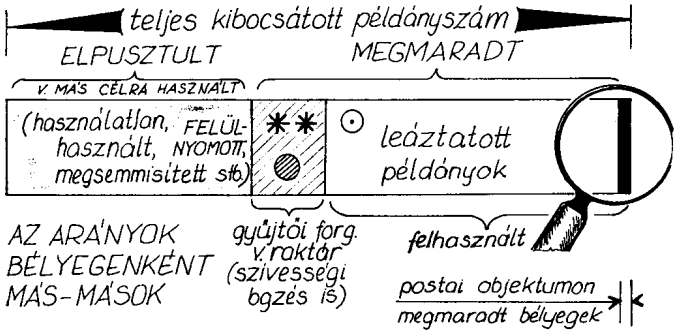
VISNYOVSZKI GÁBOR

A bérmentesítések értékelése az 1985-ben megjelenő magyar speciálkatalógus egyik fontos célja. Az értékelés határai azonban korlátozottak, mikéntje pedig még nem teljesen kiforrott. Kedvező tény, hogy a klasszikus bélyegek különféle bérmentesítési változatait a — zömükben külföldi — katalógusok, kézikönyvek egyre részletesebben értékelik. Ennek oka részben a kombinációk behatárolhatósága, részben pedig az, hogy a klasszikus időszak postai dokumentumai — legalábbis a ritkábbak — általában ismertek, a gyűjtők kezében, a kiállításokon és az aukciókon sorsuk nyomon követhető. Sajnálatos viszont az, hogy nincs jelentősebb előrelépés a modern — XX. századi — postatörténeti anyagok értékelésében. Tény, hogy ma már egyre többen gyűjtik ezeket a dokumentumokat, olykor súlyos összegeket is fizetve értük. Mégis hiányoznak azok az értékelési bázisok, amelyek alapján a gyűjtő — a klasszikus időszakhoz hasonlóan — eligazodhat. Ezeknek a bázisoknak a megteremtése nemcsak azért fontos, mert egyre kevesebb lehetőség van Magyarországon nemzetközileg is versenyképes klasszikus anyaghoz jutni, hanem azért is, mert a huszadik századi postatörténet tálcán kínálja a ritkaságok és különlegességek egész sorát. Erre szinte már közhelynek tűnő példák a Tanácsköztársaság bélyegeivel futott küldemények, vagy az ún. „Galambos" bérmentesítések. Ugyanakkor számos XX. századi bérmentesítési ritkaságunk homályban maradt, s könnyen lehet, hogy az I. világháborút követő, a bélyegkiadásban és a bélyeggyűjtésben bekövetkező változások miatt egy részük ma már csak elméletileg létezik.

Az értékelés gondjai elsősorban abból fakadnak, hogy az I. világháború utáni futott anyagokat a gyűjtők hosszú évtizedekig egyáltalán nem gyűjtötték, és így egy folytonosság szakadt meg, amit nem könnyű helyreállítani. Gondot jelent az is, hogy a bélyegek számának ugrásszerű növekedése mellett a felhasználás is sokrétűbbé vált, emiatt a változatok száma jelentősen megnőtt, ami az áttekintést és az értékelést bonyolultabbá teszi. Nehezíti a helyzetet, hogy jóval kevesebb és elszórtabb tapasztalati adat áll rendelkezésre, mint a klasszikusoknál.

Alapvető elvként jelenthetjük ki, hogy minden korszakot ugyanarról a klasszikus alapról, a rendeltetésszerű használatból kiindulva, de más-más szempontok alapján kell közelíteni. A bélyeggyűjtés folytonosan változik, egyes időszakokban helyes fogalmak egy másikban egész más értelmezést nyernek, más a küldemények és a bélyegek viszonya. Így pl. nem képezhet egyértelmű alapot futott anyagok értékeléséhez sem a használatlan, sem a használt ár, annak ellenére, hogy esetenként sok mindent kifejeznek. Míg a klasszikus időszak küldeményeinél általában a bélyeg is drága, a bélyeg—levél értékarány csak néhányszoros, a modern felhasználások esetében csekély, filléres értékű bélyegek sokszoros, komoly értéket képviselhetnek a futott küldeményen. Egy egyszerű példa: az 1922-es lila újságbélyeg címszalagon vagy újságon igen ritka, hiszen érvényességi ideje mindössze négy hónap volt, és a felhasznált példányok megmaradási esélye sem mondható kedvezőnek. Feltételezhető, hogy küldeményen *kevesebb maradt fenn belőle*, mint az 1850-es sárga 1 kr-osból. És az értéke? Előfordulhat, hogy valahol 10 Ft-ért előbukkan, de az is lehet, hogy több ezer forintos árajánlat esetén sem adódna kínálat.

Az értékelés közelítése *több lépcsőben*, elméleti és tapasztalati úton történhet. Fontos, hogy nagyjából tudjuk, mennyi lehetett az egyes bélyegek *felhasználási aránya a*

1. ábra: Szemléltető vázlat a bélyegek sorsáról

kibocsátott mennyiséghez képest, és ezekből a felhasznált bélyegekből *milyen valószínűséggel maradtak fenn példányok teljes küldeményeken* (1. ábra). Ha ezt hozzávetőlegesen meg tudjuk becsülni, akkor ezek az arányok már jellemzőek a bélyegfelhasználás értékére. Általában ezen alapszik a katalógusokban szereplő „levélen" megjelölésű ár, ami *azonos azzal az értékkel, amit egy adott bélyeg egy bármilyen küldeményen minimálisan képvisel.*

Ez azonban csak az első lépés. Vegyük most képletesen — ahogy a rajzon tettük — nagyító alá a küldeményen maradt bélyegeket jellemző kis ábrarészt. Az ebben levő valamennyi küldeményre érvényes a „levélen" ár. Ugyanakkor ezek között a küldemények között szinte nincs két egyforma. Különbözők a küldemények, különböznek az együtt felhasznált bélyegek, a kezelési jelzések, más a küldemények útja stb. A pontosabb értékelésnél tehát nem elég a bélyegre szorítkozni, hanem magát a levelet, szállítólevelet, levelezőlapot, egyszóval *a postai objektumokat kell összességében és egységében vizsgálnunk.* Természetes, hogy ehhez az első lépés a katalógusi „levélár" képzése. Továbblépés a MICHEL katalógus árazási rendszere, ahol a felhasznált bélyegek *egymáshoz való viszonya alapján háromféle ár szerepel* (az adott bélyeg egyes, többes és vegyes bérmentesítése), és esetenként — ahol az értékeltérés jelentős — elkülönítve található a *levélen, ill. szállítólevélen* való felhasználás ára. Az a megállapítás, hogy ez még mindig csak durva modellezés, nem a katalógus kritikája, hiszen gyakorlatilag lehetetlen egy egyszerű, jól kezelhető, ugyanakkor valamennyi szempontra tekintettel levő árazási rendszert létrehozni. A megjegyzés célja inkább az, hogy rávilágítson az értékelés rendkívül összetett és bonyolult voltára, és hangsúlyt adjon annak a gondolatnak, hogy nem annyira kézikönyvek mechanikus használatával, hanem inkább a filatelista ismeretek minél alaposabb elsajátításával, az elvek megértésével és sok gyakorlati ismerettel juthat el a gyűjtő a bérmentesítések nagyságrendileg jól besorolt értékeléséhez.

A postai objektum értékét alapvetően az alábbi filatéliai elemek határozzák meg:

— a küldemény fajtája és a díjtétel nagysága (két összefüggő, de külön szempont, mert sok olyan küldeményfajta van, ahol a díjtételek jelentősen eltérhetnek, pl. szállítólevél, pénzesutalvány, pénzeslevél);
— a felhasznált bélyeg(ek), ill. a bélyegek kombinációja;
— a felhasználás ideje és körülményei (a díjszabási időszak és a bélyegek érvényességi idejének összefüggései);
— a küldemény útja, sorsa.

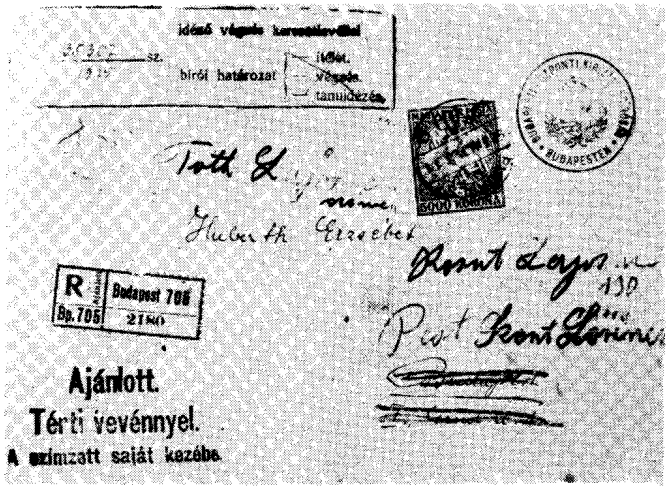
Valamennyi tényezőnél a *ritkaság* a döntő, de figyelembe kell venni a küldemény állapotát, a „filatéliai esztétika" szempontjait (egy sokbélyegzős levél gyakran „szebb") és a küldemény tartalmi-kortörténeti adottságait is.

Vizsgáljuk a fenti szempontokat az I. világháborút követő inflációs időszak konkrét példáin. Bármilyen időszak küldeményeit vizsgálhatnánk, mégis talán az I. infláció a legalkalmasabb arra, hogy az értékelés elveit a legszemléletesebben példázzuk.

A 2. ábra táblázatában látható összefoglalva, hogy a vizsgált 1200 db, 1920 és 1926 közötti postai objektum hogyan oszlik meg küldeményfajták szerint, és milyen az eloszlása a 16 díjszabási időszakon belül. Az áttekinthetőség miatt nem szerepelnek az anyagban a portós, a légiposta és a hivatalos levelek, valamint a korona—pengő vegyes bérmentesítésű küldemények. A táblázat módot ad arra, hogy a bélyegek kikapcsolásával vonjunk le néhány érdekesebb következtetést (meg jell jegyezni, hogy az anyagban az azonos küldeményfajták általában különféle bérmentesítési kombinációkkal szerepelnek, a különböző források és a válogatás szempontjai a vizsgált anyagot alkalmassá teszik arra, hogy a jelzett időszakot reprezentálja). Ilyen következtetés pl az, hogy a gyűjtő számára —

küldeményfajták	DÍJSZABÁSI IDŐSZAKOK (MONOGRÁFIA IV. SZERINT)																összes (küldeményenként)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		össz.
levelezőlap helybe	11(1)	22	4	8(1)	–	11	–	1	2	6	1	–	2(1)	3	3	3(1)	77 (4)	81
vidékre	33(2)	90(4)	37(1)	23/1/	2	39	25	25	27	33	15	10	6	8	20	11	404(7)/1/	412
össz. 583 db egyezm. külföld	–	2 1	18	3	–	6	3	2	4	4	3	1	1	4	10	5	66 1	67
egyéb külföld	–	5	2	1	–	–	–	1	–	–	–	2	1	2	6	3	23	23
levél helybe	5(6)	7(4)	4(1)/1/	4(1)	–(1)	2	5(1)	–(1)	3	4(1)	2(1)/1/	4	3	1(1)	–(3)/2/	2(2)	46(23)/4/	73
túlsúlyos	1	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	1	–	–	–(1TV)	–(1)	4(1)(1TV)	6
vidékre	16(6) 1	36 (27) 3	25(12) /2/ 9	20(5) /1/ 2	5	18	5(1)	4(1)	12(2)	12(1)	6	2(1) 2	8	15(1)	8(3)/1/	7(7)	199 /4/ (67) 17	287
túlsúlyos	–	1(3)	1(2)	1(2)	–(2)	–(1)	1	–	– 1	–(1)	–	–	–	–(4)	–(1TV)	1(2)	5(17) 1(1TV)	24
egyezm. külföld	1	–(2)	3	1	1	1(2)	1	2	1	–(1)	1	–	2	6	3(7)	4(1)	27(13)	40
össz. 481 db *túlsúlyos*	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–(7)	4(3)	5(10)	15
egyéb külföld	(2)	2(3)	1(2)	1(1)	–	1	–	1	–	1	2(2)	1	1	2	3 1	4	20(10) 1	31
túlsúlyos	–	1(3) 1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1(3) 1	5
nyomtatvány I. súlyf.	3	4	10	1	–	3	1	2	–	–	3	1	–	3	9	8		48
II.sf-tól és külföld	–	–	–	–	–	4	–	1	–	3	–	–	–	1	1	2		12
csomagszállító	8	17	4	–	–	3	1	2	4	–	–	–	–	–	–	6		45
pénzeslevél	–	3	–	–	1	1	2	3	1	–	–	1	–	–	–	–		12
egyéb: díjnyugta	1	2	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–		5
fedezeti lap	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		1
postautalvány	3	3	–	1	–	–	–	*Jelmagyarázat:*							–	–		7
utánvételi lap	1	–	–	–	–	–	–	*ajánlott küldemény:* (3)							–	–		1
újságszalag	–	–	2	–	–	1	–	*expressz küldemény:* /2/							–	–		3
össz. 19 db távbeszélő jegy	–	1	–	–	–	–	–	*ajánlott - expressz:* 2							–	–		1
visszajelentés	1	–	–	–	–	–	–	*tértivevényes:* (1TV)					–	–	–	–		1
küldemények **száma**	102	248	141	78	13	94	46	46	57	69	37	26	25	52	89	77	1200	
díjszabás érvényessége	152	579	212	65	27	166	76	43	48	92	51	51	51	214	273	182	(napok száma)	

2. ábra: 1200 postai dokumentum megoszlása küldeményfajták és díjszabási időszak szerint (1920—1926)

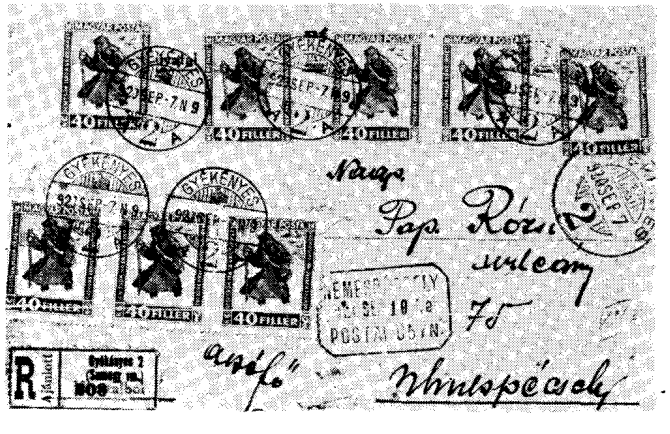
3. ábra

4. ábra

érthetően — leginkább hozzáférhető küldeményfajta a levelezőlap. Érdekes viszont, hogy a közel hatszáz levelezőlap között mindössze egy-egy expressz, ill. expressz-ajánlott lap található. Ezeket feltétlenül kiemelten kell kezelnünk és értékelnünk. Adott esetben *az expressz küldemény ténye fontosabb lehet, mint az, hogy a lapot milyen bélyeggel bérmentesítették.* Érdekes felfigyelni arra is, hogy a *túlsúlyos küldemények általában ajánlottak,* az ajánlás nélkül küldött túlsúlyos levelek ritkábbak (ez a turulos időszakra is jellemző). A pénzeslevelek a vizsgált anyag 1%-át teszik ki. Igen kevés a külföldre küldött 91 levél között a 2 db expressz-ajánlott levél, szemben a 36 ajánlott levéllel. Noha ez egyébként is logikus, a számok alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a külföldi expressz-ajánlott küldemények sokkal ritkábbak, mint ajánlott megfelelőik. Képet alkothatunk arról is, hogy a díjnyugták, újságszalagok, tértivevényes levelek stb. mennyire ritkák.

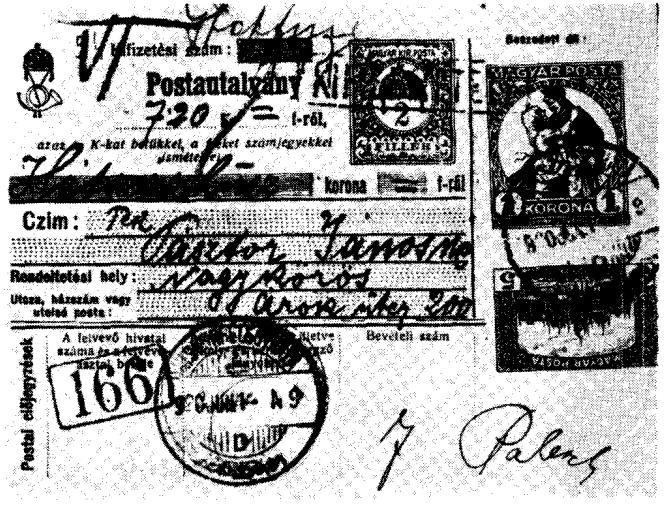
A küldemények az egyes időszakokban aránylag hasonló elosztásúak. Az egy napra eső küldemény-átlag (levelek száma/napok száma) viszonylag egyenletes, átlagban valamivel 0,5 fölött van. A rövidebb

5. ábra

6/a ábra

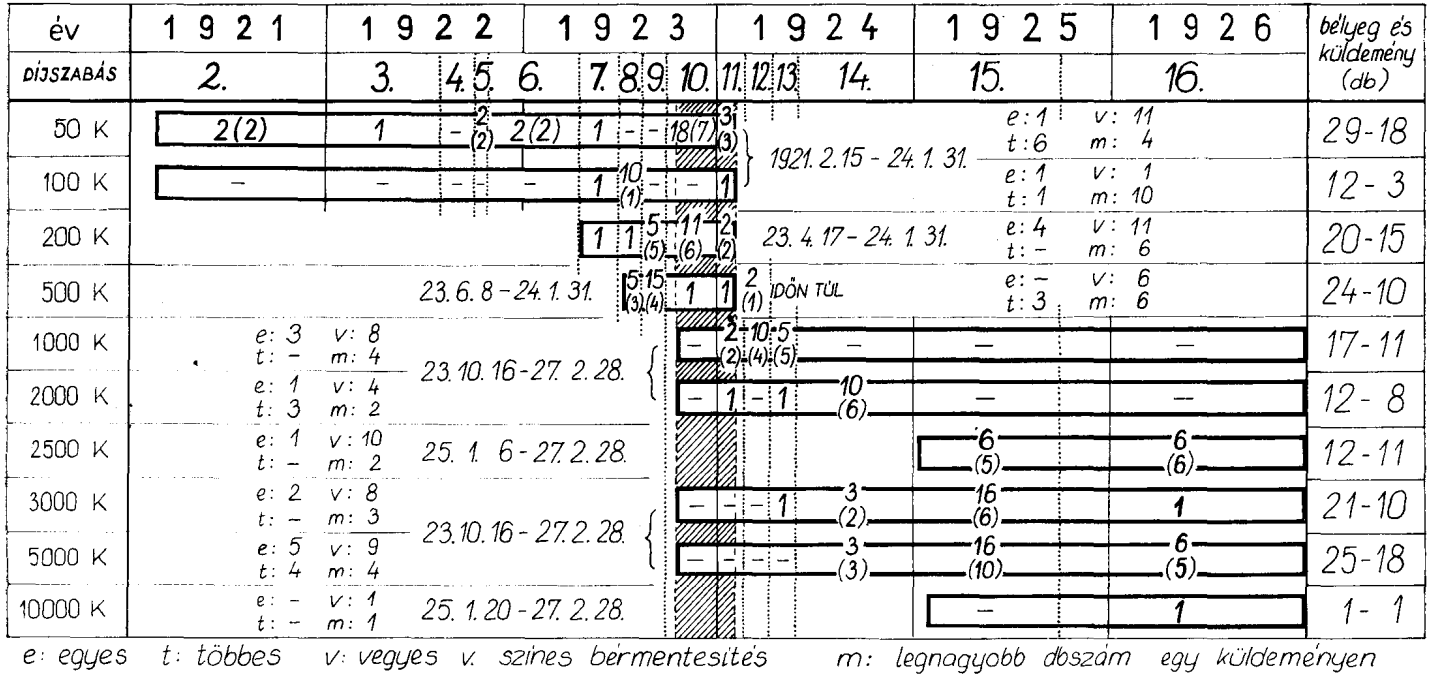

6/b ábra

díjszabási időszakokban ez a mutató olykor 1 fölé nő (változatosabbak a bérmentesítések), az infláció jellemzőit már kevésbé hordozó utolsó szakaszban 0,5 alá esik, mintegy igazolva a feldolgozott anyag statisztikai megfelelőségét. A díjszabás szerinti tagolás jól mutatja, hogy *az is értéknövelő szempont, hogy egy objektum egy rövidebb díjszabási időszakból származik.*

Térjünk vissza a táblázat vizsgálata után értékelés kiindulópontjához, a *bélyegekhez.* Mivel általában forgalmi bélyegekről van szó, feltételezhetnénk, hogy a használt ár — igazodva a felhasználás gyakoriságához — megadja az értékelés alapját. Ez a drágább használt bélyegek esetén általában igaz, viszont a szívességi bélyegzések miatt általánosan nem mondható el. A rövid ideig és kis mennyiségben felhasznált, de nagy mennyiségben nyomott és használatlanul olcsó bélyegeknél a katalógusban szereplő ár semmiféle támponttal nem szolgál a levélárak nagyságrendjének megközelítéséhez. Ezért fontos a bélyegek *forgalmi érvényességének ismerete,* mert ennek alapján tapasztalati adatok nélkül is sok helytálló következtetést vonhatunk le.

A kombinációk értékelésénél abból indulhatunk ki, hogy *a ritkább változatok az értékesebbek,* vagyis a minél kevésbé valószínű és filatéliailag minél érdekesebb felhasználások. Az *egyes, többes és vegyes* bérmentesítések értékelésénél az infláció végtelen változatosságot kínál. Az „egyes" bérmentesítések, azaz az egy bélyeggel történt díjlerovások esetenként valóban ritkák és — mivel a bélyeg lényegét fejezik ki — gyűjtői szemmel is vonzóak (pl. a $4^1/_2$ koronás, vagy a 350 koronás aratós). Értékelésük azonban *nem mindig egyértelmű.* Példa lehet erre az 5000 K-s Madonna, amely egyes bérmentesítésként egy külföldi levélen viszonylag gyakorinak mondható, jóval ritkább 1924 második felében túlsúlyos távolsági ajánlott levél bérmentesítéseként (1800 + 1000 + 2200 K), tértivevényes túlsúlyos helyi ajánlott levélen (3. ábra) pedig még ritkább.

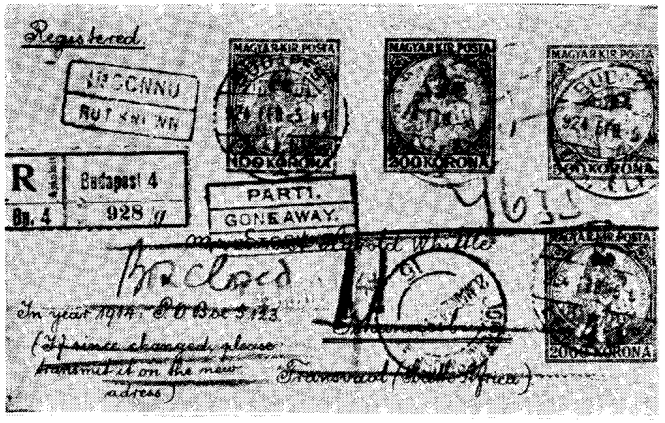

7. *ábra:* A Koronás Madonna-bélyegek címletének forgalmi ideje és előfordulásuk a vizsgált anyagban (a sávokban a számok a bélyegeket, a zárójeles számok a küldeményeket jelzik)

Egyes bélyegek olyan ritkák, hogy gyakorlatilag közömbös, hogy önmagukban, vagy más bélyegekkel fordulnak elő. Ilyen pl. a MAGYAR POSTA 10 K-s címlete (4. ábra). A magasabb névértékű bélyegek egyes bérmentesítéseinek általában nincs olyan filatéliai tartalma, mint a kisebb címleteknél. Pénzeslevélen vagy szállítólevélen a 10 K vagy a 10 K 80 fillér között nincs különösebb értékkülönbség. Az egyes bérmentesítés értékelése tehát mindig összefügg a díjszabás szerinti rendeltetéssel, a küldeményfajtával.

Van-e az inflációban jelentősége a *többes, színes és vegyes bérmentesítésnek,* amikor épp a *sokféle bélyeg* sokféle használata jellemzi? Ezt is csak esetenként tudjuk eldönteni. Feltétlenül ritkább pl. a 10 000 K-s Madonna többes bérmentesítése, és igen ritka a feláras vagy alkalmi bélyegek hasonló használata. Az 5. ábrán látható ajánlott levélen felhasznált 8 db Hadifogoly 40 filléres, mint *többes bérmentesítés* sokkal többre értékelendő, mint az egyébként szintén ritka egyedüli vagy vegyes felhasználású Hadifogolybélyegek (6/a és 6/b ábra).

A színes és vegyes bérmentesítések fogalmát az inflációs időszakban *ki kell terjesztenünk.* Elvileg nemcsak a különböző kiadások, hanem az *azonos sorozat különböző forgalmi érvényű tagjai között* is igen ritka *együttes felhasználások* jöhetnek létre (vagy jöhet-

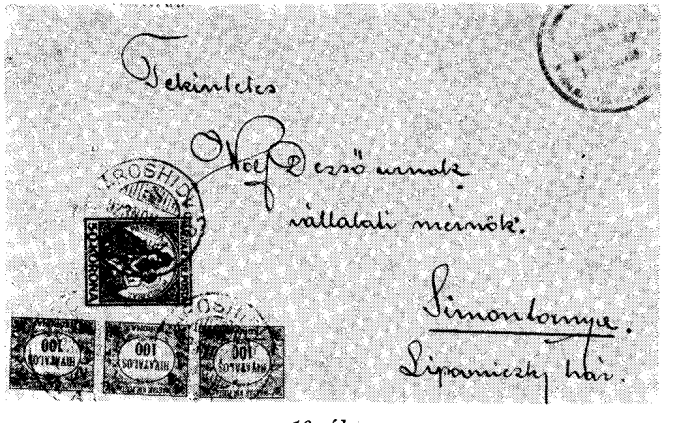
8. ábra

nének létre elvileg). A 7. ábra táblázatában a Koronás Madonna bélyegek forgalmi idejét és az anyagban előforduló felhasználásait láthatja az olvasó. Ebből a táblázatból, amelyhez hasonlót valamennyi ebben az időben használt bélyegre is készíthetünk, láthatjuk, hogy egyes értékek együttes használata csak rendkívül szűk intervallumon belül valósulhatott meg. A 8. ábrán látható külföldi ajánlott levél díját négy különböző címletű Koronás Madonna-bélyeggel rótták le. Ez a „négyszínű" bérmentesítés csak 1923. okt. 16. és 1924. jan. 31. között volt lehetséges. A hasonló bérmentesítések azonban a rövid díjszabási időszakon belül is rendkívül ritkák, *még a háromféle* madonnás bélyeg együttes használata is. Az is megfigyelhető, hogy az egyes címletek érvényességi idejük 3—4. díjszabási időszakában válnak csak alkalmassá levélbérmentesítésre, korábban csak szállítólevélen és pénzeslevélen fordulnak elő. Az 50 K-s címletből 1921-ben — noha a bélyeg jan. 1-én forgalomba került — csak két darab szerepel az anyagban, az első május 24-i kelettel, egy „fedezeti lap"-on (9. ábra). És ez még korainak mondható, hiszen a táblázatból kitűnt, hogy 1923 második feléig — két és fél évig — mindössze

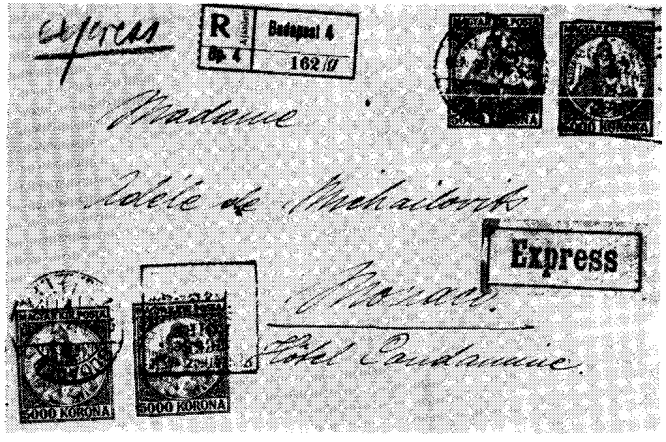

9. ábra

8 bélyeg, míg az ezt követő másfél hónapos 9. díjszabásban 18 db bélyeg található. A legkésőbbi felhasználás a 10. ábrán látható 50 K-s 1923. nov. 14-én (10. díjszabás). Érdekes, hogy a 9. díjszabásban a távolsági levelezőlap díjaként (100 korona) négyszer is szerepel 2—2 db 50 K-s, de egyetlen 100 koronás sem

10. ábra

11. ábra

akad. A 100 koronás címlet mindössze 3 küldeményen fordul elő, holott érvényességi ideje azonos volt. Az 500 K-s és a 200 K-s volt a két legrövidebb ideig használható címlet, és mindkettőre igaz, hogy csak ennek a rövid időnek a második felében használták levélbérmentesítésre. Ugyanez nem mondható el a

12. ábra

2500 K-s értékről, amely ugyan rövidebb ideig volt forgalomban, mint az ezres címletek (a 10 000 K-s kivételével), de érvényességének nagy része alatt alkalmas volt az ajánlás díjlerovására, így levélen viszonylag gyakori (főleg a 2000 K-s parlamentessel). Külföldi levelezőlapon már ritkább.

A táblázat alapján — és természetesen más adatokat is felhasználva — a Koronás Madonna-bélyeg értékelésére (forintban) a szerző az alábbi összefoglalást adja:

	lev. lapon	levélen	szállító-levélen
50 K (21. 2. 15—24. 1. 31.)	80,—	70,—	100,—
100 K (21. 2. 15—24. 1. 31.)	180,—	150,—	120,—
200 K (23. 4. 17—24. 1. 31.)	80,—	70,—	140,—
500 K (23. 6. 8—24. 1. 31.)	300,—	200,—	150,—
1 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	60,—	70,—	200,—
2 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	120,—	80,—	350,—
2 500 K. (25. 1. 6—27. 2. 28.)	60,—	40,—	250,—
3 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	50,—	50,—	300,—
5 000 K (23. 10. 16—27. 2. 28.)	250,—	45,—	350,—
10 000 K (25. 1. 20—27. 2. 28.)	1200,—	750,—	1000,—

Természetesen a javasolt értékelés is csak nagyságrendi közelítés, mégis lehetőség arra, hogy az egyes elemek jelentőségét és arányát egyre jobban megközelíthessük.

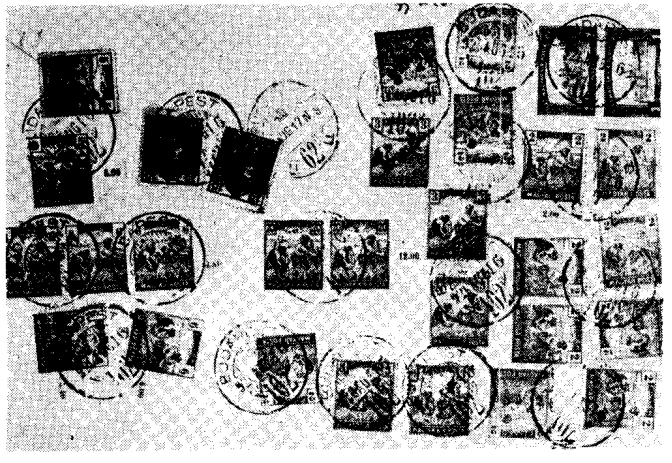
A Koronás Madonna-kiadás bélyegeinél már alig észlelhető az inflációs jelleg. Egy küldeményen csak néhány bélyeg található (a legtöbb: 10 db 100 K-s pénzeslevélen, 6 db 500 K-s szállítólevélen, 4—4 db 200 K-s és 1000 K-s ajánlott levélen, 4 db 50 K-s távolsági levélen). A 11. ábrán bemutatott külföldi expressz-ajánlott levél nem annyira a többes felhasználás, mint inkább a magas díjtétel (20 000 K) miatt érdekes. Egyúttal példa a 10 000 K-s címlet ritkaságára, mivel még a 4-es postán sem 2 db 10 000 K-s, hanem 4 db 5000 K-s bélyeggel bérmentesítették a levelet.

Az 1200 különféle postai dokumentumon levő bélyegeket vizsgálva azt is kijelenthetjük, hogy igen kevés a megmaradt sokbélyeges küldemény. Viszonylag

ritkák a megmaradt levelek között azok, amelyeken egy bélyeg sokszorosan (20—50, esetleg többször), vagy sok különféle bélyeg lenne felhasználva. Ez inkább az infláció első felére jellemző (a 12. ábrán az 5 filléres aratós 46 db-os felhasználása az első esetre, a 13. ábra nyolcféle bélyeggel az utóbbira példa).

Ritkának mondhatók a madonnás—aratós—parlamentes vegyes bérmentesítések, díjszabási időszakonként egy, esetleg kettő fordult elő az anyagban.

Sok más statisztikai adatot sorolhatnánk még fel, így pl. az egyes küldeményfajtákon belül a változatok százalékát, a díjjegyes lapok arányát stb. A bérmentesítések értékelésének elveiről azonban talán ennyi is elég. A legfontosabb, hogy az itt bemutatott feldolgozási szempontok minden időszakban alkalmazhatók. Ha figyelembe vesszük, hogy az I. infláció óta közel 60 év telt el, akkor nem lehet kétséges, hogy igen sok lehetősége van még a kutatóknak.

13. ábra

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Kárpátaljától 1938-ban visszacsatolt postahelyek

Az 1982/1-es számunk 29. oldalán jeleztük, hogy közölni fogjuk dr. Palotás Zoltán cikkének kiegészítéseként az első bécsi döntéssel (1938. XI. 2.) visszacsatolt postahivatalokat és postaügynökségeket is, noha azok a tárgyalt időszakban nem tartoztak Kárpátaljához, de előtte és utána igen. Ezeknek egységesen magyar nyelvű bélyegzőik voltak, a hivataloknak általában A 7 típusú kör-, a postaügynökségeknek 1-es típusú szögletes acél hk-bélyegzőik. 11 postahelynek kezdetben — rövid ideig — gumi számbélyegzője volt. E területsávon összesen 48 postahely volt, 33 postahivatali körbélyegzővel és 19 szögletes pü. bélyegzővel (két postahely korábban volt, másik kettő később lett ügynökség). Az alábbi felsorolásban a hivatalokat külön nem jelöltük, a postaügynökségeket ü-vel, a gumibélyegzőket g-vel és a bélyegző számával különböztettük meg. Barkaszó, Bátyu, Bene (előbb ü), Beregardó ü, Beregdéda ü, Beregsom, Beregszász (g237, g250), Beregújfalu ü, Bótrágy (később ü), Csap (g296), Csongor ü, Dercen ü, Eszeny, Fancsika (később ü), Feketeardó, Gálócs ü, Gát (g243), Korláthelmec (g206), Macsola (g246), Makkosjánosi ü, Mezőkaszony, Munkács (g241, g242), Nagybégány, Nagybereg (g228), Nagyborzsova ü, Nagydobrony, Nagygejőc, Nagymuzsaly (g203), Nagypalád (g227), Nevetlenfalu (előbb ü), Oroszvég, Rafajnaújfalu ü, Salánk, Szőllősgyula ü, Szürte, Tekeháza ü, Tiszaásvány ü, Tiszapéterfalva, Tiszasalamon ü, Tiszaújhely ü, Tiszaújlak, Ungdaróc ü, Ungtarnóc, Ungvár 1 (g205), Ungvár 2, Vári (g221), Várpalánka és Verbőc ü. *(Dr. Palotás Zoltán)*

Index

1 *O. F. Schäffling and W. St. Schäffling: Hungarian precancel 1900—1914*

The authors worked out a variety of the cancellations used for a relatively short period but being of great interest: the precancelled newspaper stamps. The study describes — taking also the results of the newest research work in account — the precancel cancellations and/or overprints known up till now used at 18 newspapers. Due to the fact that the use of these precancels lasted for only one and a half decade, it presents to those interested in research work an interesting territory even if same was not too popular until now.

2 *L. Keszy-Harmath: Hungary and the Zeppelin flights*

The Hungarian part of a worldwide popular subject is communicated in the article giving full details on the Hungarian round tour aswell as of the arrival and home flight of „Graf Zeppelin" LZ 127 showing postal documents aswell; furtheron the concept of the Hungarian Zeppelin post is spread out over all such shipments which were posted for any flight of the Zeppelin (later Hindenburg) airship in the frame of the „agreed post" in Hungary in the period 1930—37. The autor gives not only a list of these flights, but — besides the evaluation in detail of the Hungarian round tour — gives an evaluation in connection of every possible shipment too.

3 *H. Solt: Multiple postal stationary postcards*

The article describes a very scarce postal stationary, a multiple one, which was issued for the use by companies in a vertical strip of 6; the setting in course of said multiple postcard (1917) aswell as its story after WW 1 are described, thus drawing attention to this not too known Hungarian philatelic speciality.

4 *T. Király: Messenger service of Sopron*

The autor describes all data about a legitimate private postal service though of philatelic origin. The messenger service was set up between the summer camp of students of a cadet school and the regular post office. The study describes the antecedents of the two issues, the circumstances of their preparation and the significance of each denomination; it illustrates the use by showing some letters.

5 *G. Visnyovszki: Evaluation factors of frankings — Examples from the post-WW 1 inflation period*

The evaluation of different frankings on letters, postcards, parcel registration forms, etc. i. e. of the use of stamps is a complicated task for philatelists. Such material of the present century is unexplored to a large extent. The autor describes first the general principles of evaluation, thereafter he writes up the philatelistic objects of a short period of some years as an example for the evaluation of such objects and attemps also the evaluation of same.

Please note — informations, publications, new explorations — A list of post offices reannexed from Ruthenia to Hungary in 1938.

Sommaire

1 *Résumé du contenu Otto F. Schäffling et Wilhelm St. Schäffling: Oblitérations préliminaires hongroises entre 1900 et 1914*

Les auteurs traitent dans cet article d'une variété intéressante d'oblitérations utilisées durant cette courte période de temps: L'oblitération préliminaire des timbres de journaux. Cette étude qui contient également les derniers résultats obtenus dans les recherches sur le domaine, décrit les oblitérations préliminaires ou les surcharges connues à ce jour, utilisées par 18 différents journaux. Etant donné que l'utilisation de ces oblitérations préliminaires ne dura que quinze ans, elles représentent, malgré la négligence dont on fit preuve à ce jour à leur sujet, un domaine de recherches fort intéressant.

2 *Loránd Keszy-Harmath: La Hongrie et les lignes aériennes du Zeppelin*

L'auteur traite dans cet article de tout ce qui se rattache à la Hongrie sur un sujet fort apprécié dans le monde entier: les voyages du „Graf

Zeppelin" LZ 127. Son tour de la Hongrie, son voyage aller et retour, les documents postaux qui s'y rattachent et par la suite les envois postaux par Zeppelin (baptisé plus tard Hindenburg) effectués entre 1930 et 1937 dans le cadre de l'accord postal, lors de ses escales en Hongrie. L'auteur ne se restreint pas à indiquer les dates de ces différents voyages, mais donnant son appréciation sur ces vols aériens en Hongrie évalue aussi la valeur de tous les envois éventuels effectués à ces différentes occasions.

3 *Hugó Solt: Cartes postales en colonnes*

L'article fait connaitre un type d'Entier Postal très rare: La carte postale à colonnes. Il s'agit de cartes postales spéciales à six colonnes d'un seul tenant, destinées à certaines firmes, parues en 1917 et sur le sort de ces entiers postaux hongrois très peu connus, après la fin de la première guerre mondiale.

4 *Tibor Király: Transports par commissionnaires de la poste des camps d'étudiants de Sopron*

L'auteur donne dans cet article un ensemble de données sur ce genre de poste privée hongroise. Ces envois par commissionnaires s'effectuaient entre les camps d'été des étudiants et les bureaux de poste. L'étude fait connaitre les précédents des deux émissions, le rôle des différentes vignettes et présente aussi quelques lettres expédiées par cette voie.

5 *Gábor Visnyovszki: Estimation des aspects dans les affranchissements — Exemples de la période inflationniste ayant suivie la première guerre mondiale*

L'évaluation des affranchissements sur les lettres, cartes postales, bordereaux d'expédition, etc., c'est à dire l'utilisation du timbre adéquat, représente une tâche difficile pour le philatéliste. Actuellement un tel matériel n'a pas été traité. L'auteur, après avoir exposé les principes généraux se rapportant à ces évaluations, s'occupe de ce qui se rapporte au matériel philatélique d'une certaine période, donnant ainsi un exemple sur la manière pouvant être utilisée dans certains essais d'estimation dans ce domaine.

NOUS ATTIRONS VOTRE ATTENTION: Informations, communications, nouvelles découvertes — Liste des Bureaux de Poste de la Subcarpathie, rattachés à la Hongrie en 1938

Inhaltsverzeichnis

1 *O. F. Schäffling und W. St. Schäffling: Ungarische Vorausentwertungen 1900—1914*

Die Verfasser haben eine erst kurz verwendete und interessante Art der Entwertungen bearbeitet: die Vorausentwertung der Zeitungsmarken. Die Studie beschreibt die bisher aufgetauchten, bei inges. 18 Zeitungen verwendeten Vorausentwertungsstempel bzw. Überdrücke und nimmt dabei Rücksicht auch auf die neuesten Forschungsarbeiten. Da die Verwendung dieser Vorausentwertungen bloss anderthalb Jahrzehnte dauerte, bietet es den Forschern — trotz der bisherigen Vernachlässigung — ein recht gutes Forschungsgebiet.

2 *L. Keszy-Harmath: Ungarn und die Zeppelinfahrten*

Der Autor gibt in seinem Artikel die ungarischen Beziehungen eines weltweit beliebten Themas bekannt und detailliert die Ungarn Rundfahrt sowie Hin- und Rückfahrt des „Graf Zeppelin" LZ 127, sowie deren postalische Dokumente; desweiteren wird der Begriff der ungarischen Zeppelinpost erweitert und auf sämtliche derartige Sendungen erstreckt, welche an Hand der verschiedenen Fahrten des Zeppelin (später Hindenburg) Luftschiffes zwischen 1930—37 in Ungarn im Rahmen des „Vertragspostes" aufgegeben wurden. Der Verfasser gibt nicht nur eine Liste dieser Flüge, sondern nebst der ausführlichen Bewertung der Ungarn Rundfahrt, auch eine Bewertung für sämtliche möglichen Sendungen.

3 *H. Solt: Zusammenhängende (mehrfache) Postkarten*

Der Artikel beschreibt eine recht seltene Ganzsache usw. die sog. „mehrfache" Postkarte (eine in vertikalen 6-er Streifen für Firmen in Verkehr gebrachte Ganzsache), usw. die in Kurs Setzung (1917) sowie das Schicksal dieser Postkarte nach dem ersten Weltkrieg, dabei die Aufmerksamkeit auf dieses wenig bekannte Gebiet der ungarischen Philatelie lenkend.

4 *T. Király: Die Botenpost von Sopron*

Der Autor teilt die gesammelten Angaben hinsichtlich einer regelrechten ungarischen Privatpost — zwar philatelistischer Herkunft — mit. Die betreffende Botenpost fungierte zwischen einem Studenten (Kadeten) Sommerlager und der regelrechten Post. Es werden die Vorereignisse der zwei Ausgaben, die Umstände der Herstellung sowie die Bedeutung der verschiedenen Werte beschrieben und auch einige gelaufene Briefe gezeigt.

5 *G. Visnyovszki: Anhaltspunkte zur Bewertung von Frankaturen — Beispiele aus der Inflationszeit nach dem ersten Weltkrieg*

Die Bewertung vershiedener Frankaturen auf gelaufenen Briefen, Postkarten, Paketadressen, usw. d. h. die Verwendung der Briefmarken ist eine komplizierte Aufgabe der Philatelisten. Derartiges Material dieses Jahrhunderts ist grösstenteils unbearbeitet. Der Autor beschreibt erst die allgemeinen Prinzipien der Bewertung, dann wird die Bearbeitung derartiger philatelistischer Objekte einer Periode von einigen Jahren bekanntgegeben, quasi als Beispiel zur Bearbeitung derartiger Objekte, nebst Versuch der Bewertung.

Bitte beachten Sie — Informationen, Mitteilungen, neue Entdeckungen

— Die Liste der von der Karpathen-Ukraine an Ungarn in 1938 zurückgegliederten Poststellen.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Отто Ф. Шефлинг и Вилъхелм Шт. Шефлинг: Венгерские предварительные обесценивания от 1900—1914*

Автори обработали интересный и приемлемый способ действующий на короткое время на обесценивания: обесценивание марок наклееных на газеты. Из научная работа включая и новейшие результаты иследования показываыт предварительное обесценивание т. е. применение надпечаток на 18 газет. Так как эти предварительные обесценивания действовали всего полтора века и несмотря на их игнорирование дают возможность на исследование.

2 *Лоранд Кесси—Хармат: Венгрия и рейссы-Цепелина*

Во всем мире благородная тема и автор в своей статье потробно ознакамлывает полёт ЛЗ 127 „Графа Цепелин" через Венгрию, почтовые документы которые относятся сюда. В дальнейшем понятие венгерская почта-Цепелин относятся все посылки, которые были посланы из Венгрии по цепелину по договору с почтой между 1930—37 гг. (В дальнейшем и Гинденбург). Автор не только перечисляет эти рейсы по наряду с подробным описанием полётов в Венгрии даёт оценку на все возможные посылки.

3 *Хуго Шолт: Полосные открытки*

Статья коротко ознакамлывает очень редкую открытку т. н. „полосную", которые были изготовлены для фирм в 6-ти полосах с 1917 года и после мировой войны, обращая внимание на венгерскую филателеческую облась, которая мало известна но очень интересная.

4 *Тибор Кирай: Шопронская полевая курьеская почта*

Автор сообщает свои данные о филателистической в то же время о венгерской частной почты. Курьерская почта действовала во время летнего лагеря студентов между полевой почты и место почты. Исследовательская работа показывает предпосилки, издание, роль тарифов и показывает некоторые конверты прошедшие почту.

5 *Габор Вишнёвски: Точка зрения оценки тарифов — Примеры периода инфляции после первой ровой войны*

Тарифи т. е. оценка конвертов прошедших почту, транспортные накладные и другое использование марок являются сложным для филателистов. Материалы такого рода в нашем веке в большинстве ещё не обработаны. Автор после принципов общей оценки обрабатывает филателистические объекты определёного периода. Даёт образец для обработки материала такого типа, даёт эксперемент оценки.

Для Вашего внимания — информация, сообщения, новые открытия

— Список почт территории Закарпатья возвращенных Венгрии в 1938 году.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI213/1976.

1000 — 82.1024 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 30,— Ft.